

**KİŞİSEL YAŞANMIŞLIK ÜZERİNE
DUYGUSAL BAĞLANMANIN SANATSAL AKTARIMI:
A/R/TOGRAFİK BİR SORGULAMA**

Yüksek Lisans Tezi

Öykü UTAŞ

Eskişehir 2022

**KİŞİSEL YAŞANMIŞLIK ÜZERİNE
DUYGUSAL BAĞLANMANIN SANATSAL AKTARIMI:
A/R/TOGRAFİK BİR SORGULAMA**

Öykü UTAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı

Resim-iş öğretmenliği programı

Danışman: Prof. Metin İNCE

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Haziran 2022**

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Öykü UTAŞ'ın "Kişisel Yaşanmışlık Üzerine Duygusal Bağlanmanın Sanatsal Aktarımı: A/r/tografik Bir Sorgulama" başlıklı tezi 06.05.2022 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-İş Eğitimi Programında, Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı-Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Prof. Metin İNCE

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Özlem KESER

Üye : Doç. Dr. Öznur IŞIR

Prof.Dr. Bahadır ERİŞTİ
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitü
Müdürü

ÖZET

KİŞİSEL YAŞANMIŞLIK ÜZERİNE DUYGUSAL BAĞLANMANIN SANATSAL AKTARIMI: A/R/TOGRAFIK BİR SORGULAMA

Öykü UTAŞ

Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Resim-İş Öğretmenliği Programı

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Haziran 2022

Danışman: Prof. Metin İNCE

Sosyal davranışların kaynağı olarak bilinen bağlanma, bebek ile bakım veren kişi arasında geliştirilen duygusal bir bağdır. Yetişkinlikteki ilişkilerimiz, geçmişte kurduğumuz bağlanma örüntülerinden izler taşımaktadır. Öznel sanatsal sorgulama çerçevesinde ele alınan bu çalışmada “bağlanma” kavramı, sanat temelli eğitim araştırma yöntemi olan; A/r/tografi ile incelenmiştir. Kişisel yaşanmışlıklardan yola çıkılarak oluşturulan çalışma içerisinde bağlanma kavramı; önce “*düşünsel/psikolojik sorgulama*” daha sonra da “*tasarımsal sorgulama*” bölümleri altında araştırılmıştır. Bu süreçte otobiyografik sorgulamaya yer verilmiş ve metafor kullanımı ile tasarımlar oluşturulmuştur. Çeşitli materyallerin kullanılması ile oluşturulan tasarımlarda, kolaj ve asamblaj tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmada ulaşılan sonuçlar A/r/tografi yöntem biliminin içinde barındırdığı “*Sanatçı (artist)*”, “*Araştırmacı (researcher)*” ve “*Öğretmen (teacher)*” kimlikleri özelinde aktarılmıştır. Araştırmanın, aynı anda katılımcısı ve araştırmacısı olma deneyiminin aktarıldığı bu çalışmada, bazen diğerlerinden daha aktif olarak öne çıkan bazen ise pasif kalan bu kimlikler birbirini beslemiş ve güçlü bir etkileşim içerisinde olmuştur. Sanat eğitimi alanında süreç odaklı bir araştırma gerçekleştirilmesinin yenilikçi ve öğretici olmasına ilişkin bulgular elde edilmiştir.

Anahtar sözcükler: A/r/tografi, Bağlanma, Sanat temelli eğitim araştırması, Yaşayan sorgulama, Otobiyografik sorgulama

ABSTRACT

THE ARTISTIC TRANSPOSITION OF EMOTIONAL ATTACHMENT ON PERSONAL EXPERIENCE: AN A/R/TOGRAPHIC INQUIRY

Department of Fine Arts Education, Program in Arts and Crafts Teaching

Anadolu University, Graduate School of Education Sciences, June 2022

Advisor: Prof. Metin İNCE

Attachment, known as the source of social behaviors, is an emotional bond developed between the baby and the caregiver. Our relationships in adulthood bear traces of the attachment patterns we have established in the past. In this study, which is carried out within the framework of subjective artistic inquiry, the concept of "attachment" was examined by a/r/tography; which is an art-based education research method. In the study, which was based on personal experiences, the concept of "attachment" was first investigated from the perspective of the "*intellectual/psychological inquiry*" and then from the perspective "*design inquiry*". In this process, autobiographical questioning was included and designs were created with the use of metaphors. Collage and assemblage techniques were used in the designs created by using various materials. The results obtained in the research were conveyed specifically for the identities of "*Artist*", "*Researcher*" and "*Teacher*", which are included in the A/r/tography methodology. In this study, in which the experience of being a participant and researcher of the inquiry at the same time is conveyed, these identities, which sometimes stand out more actively than others and sometimes remain passive, fed each other and had a strong interaction. Findings regarding the innovative and instructive nature of a process-oriented research in the field of art education have been obtained.

Keywords: A/r/tography, Attachment, Art-based education research, Living inquiry, Autobiographical inquiry.

ÖNSÖZ

Sanat eğitimi alanında sıkça kullandığımız nitel araştırma yöntemleri günümüzde çeşitlenerek, yerini farklı yöntem bilimlere bırakmıştır. A/r/tografi yöntem bilimi ışığında, araştırma sonuçlarını izleyicinin önüne sunmaktan ziyade, araştırma ve sanat yapma sürecini de aktarabilmekteyiz. Psikoloji alanında önemli bir yere sahip olan ‘bağlanma’ kavramını kişisel yaşantım üzerinden sorguladığım bu çalışmanın, yöntem biliminin tanınırlığına katkıda bulunmasını ve bu yoldaki araştırmacılara kaynaklık etmesini umarım.

Tez sürecim boyunca ne yöne gideceğimi bilemediğim ve konu bulmakta zorlandığım anlarda olumlu konuşmalarıyla beni tekrar sürecin içine çeken ve kendimi keşfetmeye yöneltip, A/r/tografi ile tanıştıran değerli danışmanım Prof. Metin İNCE’ye, jürimde yer alarak değerli görüşleriyle tezimin şekillenmesine katkı sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Özlem KESER ve Doç. Dr. Üyesi Öznur İŞİR’a, yüksek lisans serüvenimin her aşamasını yan yana geçirdiğim, aynı duyguları paylaşıp dertleştiğim, tez süreci içerisinde ise akademik anlamda sürekli yardımlaştığım değerli arkadaşım Özlem YALÇIN’a, kullandığım yöntem bilimi dolayısıyla sürekli çeviri yapma halinde olduğumu bilen ve çevirilerimi destekleyen arkadaşım Jean de la Croix KOMBATE’a teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca maddi manevi desteklerini esirgemeyen tüm aile bireylerime, her gün yaşadıklarımı dinleyip beni destekleyen, tez aşamasında sıkıntılı süreçler geçirdiğim zamanlarda olumlu bakış açısı ile, bana her zaman başaracağımı söyleyen değerli teyzem Nebahat AKDOĞAN’a en içten sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Öykü UTAŞ
Eskişehir, 2022

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durum saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Öykü UTAŞ

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix
GÖRSELLER DİZİNİ.....	x
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
1.5. Tanımlar.....	5
2. ALANYAZIN.....	7
2.1. Bağlanma.....	7
2.2. Bağlanma kuramı.....	9
2.2.1. İçsel çalışan modeller.....	11
2.2.2. Erken çocukluk dönemi bağlanma stilleri.....	12
2.2.3. Yetişkinlik dönemi bağlanma stilleri.....	14
2.3. Bağlanmanın ilişkiler ve yaşama yansıması.....	16
2.4. İlgili Araştırmalar.....	16
2.4.1. Bağlanma ile ilgili araştırmalar.....	17
2.4.2. A/r/tografi ile ilgili araştırmalar.....	20

	<u>Sayfa</u>
3. YÖNTEM.....	27
3.1. Sanat Temelli Araştırma.....	27
3.2. Sanat Temelli Eğitim Araştırması.....	28
3.2.1. A/r/tografi.....	29
3.2.1.1. Yaşayan Sorgulama.....	32
3.2.1.2. Otobiyografik sorgulama.....	33
3.3. Yöntem olarak Metafor/ Mecaz	34
4. BULGULAR VE YORUM.....	35
4.1. Bağlanma Farkındalığı.....	36
4.1.1. Düşünsel / psikolojik sorgulama süreci.....	36
4.1.2. Tasarımsal sorgulama süreci.....	42
4.2. Bağlanmanın tasarımı ve metafor.....	57
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	67
5.1. Kimlikler	67
5.1.1. Sanatçı (artist) kimliği	67
5.1.2. Araştırmacı (researcher) kimliği	68
5.1.3. Öğretmen (teacher) kimliği	70
5.2. Öneriler	71
KAYNAKÇA.....	73
ÖZGEÇMİŞ	

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1. Bağlanmanın Tamamlayıcı Yönleri.....	10
Şekil 2.2. Davranışsal Bağlanma Sistemi.....	13
Şekil 4.1. A/r/tografi - Araştırma - Eğitim ilişkisi (Bedir Erişti, 2021).....	31

GÖRSELLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Görsel 4.1. Gasper Noe – Climax film afişi – (İzmir – Konak pier 2018).....	37
Görsel 4.2. “Henüz bebek” (2018)	39
Görsel 4.3. “Artık yetişkin” (2022)	39
Görsel 4.4. “14 senelik anılar – Kırmızı kutu”	40
Görsel 4.5. “14 senelik anılar – Günlükler ve içindekiler”	42
Görsel 4.6. “Rizomatik Postmodern Öğretim Programı İçerisinde Görsel Yapılar ve İletilere Dayalı Görsel Pedagoji”(2018).....	43
Görsel 4.7. Postmodern Öğretim Programına Dayalı Uygulamalı Örnekler Yolu ilke Görsel Pedagojik Bakış Açısını Değerlendirilmesi. (2018).....	45
Görsel 4.8. Enstalasyon çalışması “Bellek” (2019).....	46
Görsel 4.9. Enstalasyon çalışması, “Bellek 2” (2019).....	48
Görsel 4.10. Baskı- Collograph -2019.....	50
Görsel 4.11. Otoportre – 3 benlik 2014-2016.....	52
Görsel 4.12. Günlükler – Araştırmalar – Anılar 2011- 2022.....	54
Görsel 4.13. Geçmişten gelen bir atölye 2022.....	56
Görsel 4.14. ‘İz’ Mukavva üzerine asamblaj, 25x35 2022.....	58
Görsel 4.15. ‘Aile’ Mukavva üzerine asamblaj, 25x35 2022.....	60
Görsel 4.16. ‘Bu Akşam’ Mukavva üzerine asamblaj, 25x35 2022.....	62
Görsel 4.17. ‘Bebek’ Mukavva üzerine asamblaj, 25x35, 2022.....	64
Görsel 4.18. ‘Hasret’ Mukavva üzerine asamblaj, 25x35, 2022.....	66
Görsel 5.1. Araştırmacı günlüğü – bilgi edinme sürecim.....	69

KISALTMALAR DİZİNİ

ABR	: Art- Based Research (Sanat Temelli Araştırma)
ABER	: Art-Based Education Research (Sanat Temelli Eğitim Araştırması)
Çev.	: Çeviren(ler)
S.	: Sayfalar
Ed.	: Editör(ler)
AG	: Araştırmacı günlüğü
Vb.	: Ve benzerleri

1. GİRİŞ

İnsan, doğası gereği sosyal olma eğiliminde bir organizmadır. Bu sosyalleşme ihtiyacı içerisinde diğer insanlarla olumlu ilişkiler kurmak, insan varlığının en önemli uğraşlarından biridir. Sosyal davranışların kaynağı bebekliğin ilk günlerine kadar uzanmaktadır. Yaşam sürecinin başında gözlemlenen ilk sosyal davranış bebeklerin annelerine olan bağlılığıdır (attachment). Bahsedilen bağlılık ilişkisi yapılan araştırmalar sonucunda diğer hayvan türleri ve yavruları arasında da görülmüştür. Bağlılığın uyum sağlama yönünden önemi oldukça fazladır. Bebek anneye yakın kalarak hem beslenir hem de çevresel olumsuz faktörlere karşı kendini koruma altına alır. Bu yakınlık bebeğin büyümesi ve çevreyi keşfetme isteğiyle kopma (detachment) davranışına yerini bırakır. Araştırmalar göstermektedir ki sosyal davranışların temeli bağlanma ve kopma davranışı ile başlamaktadır. (Morgan, 2009, s. 57).

Bireyin kişisel yeterlilik duygusu geliştirmesi çevresinde olumlu ve güvenli ilişkiler kurmuş olma durumu ile ilişkilidir (Keskin ve Çam, 2007, s. 156). Doğum öncesi dönemlerde başlayıp anne ile kişinin arasında geliştirdiği duygusal bağlanma, bireyin hayattaki tüm tercihlerine etki etmektedir. Romantik ilişkiler, dinsel inançlar, cinsel tercihler, iş ve meslek seçimleri ve politik inançlar da dahil olmak üzere, her alanda bağlanma örüntülerinin izleri görülmektedir. Kişilik yapısı ya da ilişkiyel bir özellik olarak kabul edebileceğimiz bağlanma stilleri, hayattaki sosyal ve romantik ilişkilerimizdeki tercihleri etkilemekte ve bir ağaç gibi hayatımızdaki tüm yaptığımız ya da yapmadığımız tercihler bu ağacın etrafında; yani bağlanma stillerimizin etrafında şekillenmektedir (Solmuş, 2010, s. 13).

Hayatımızda anlamlandıramadığımız bazen ise kişiliğimizin bir parçası olarak kabul ettiğimiz fakat nedenini sorgulamadığımız davranış ve tercihlerimiz, bağlanma stillerimizin kişiliğimiz üzerindeki yansımalarıdır. Bu çalışmada bağlanma stillerinin yaşantı üzerindeki etkisi ülkemizde yeni tanınır durumda olan A/r/tografi yöntembilimi ile sorgulanacaktır.

A/r/tografi olarak adlandırılan metodoloji, geleneksel sınırların dışına çıkmak isteyen sürekli değişen ve gelişen bir topluluk tarafından oluşturulmuştur. A/r/t ve grafi sözcükleri yan yana getirilerek sanat üretme, araştırma ve öğretme eylemlerini yazma ile birleştirip; sözcükler ve görsel imgeyi bir araya getirmesi dolayısıyla metodolojiyi zengin kılmaktadır. Bu durum metodolojiler arasındaki sınırları kaldırmakla kalmayıp

disiplinler arasındaki keskin sınırları da yok eden multidisipliner bir yöntem bilim ortaya koymaktadır (Keser ve Narin, 2017, s. 201).

Araştırmanın giriş bölümünde problem durumu olarak ele alınan bağlanma ve yaşanmışlıklar üzerindeki etkisi ile ilgili bilgiler “Tanımlar”, “Araştırmanın Amacı”, “Araştırmanın Önemi” ve “Araştırmanın Sınırlılıkları” başlıkları altında sunulmuştur. “Tanımlar” başlığı altında özel olarak tanımlanmasının gerekli görüldüğü terimler ve kavramlara yer verilmiştir. “Araştırmanın Amacı” başlığı altında öznel sorgulamalar ve literatür ışığında cevap aranan sorular yer almaktadır. “Araştırmanın Önemi” başlığı altında, kişisel olarak pek fazla irdelenmediğimiz fakat psikoloji alanında önemli bir yere sahip olan ‘bağlanma’ kavramının, görsel sanatlar alanında araştırılması ve işe koşulan yöntem bilim olarak uygulama odaklı sanat temelli bir eğitim araştırması olan a/r/tografi kullanılmasının önemine değinilmiştir. “Araştırmanın Sınırlılıkları” başlığı altında tasarım sürecindeki sınırlılıklara, bilgi edinme sürecindeki kullanılan kaynaklara ve süreci şekillendiren tasarım envanterlerine dair bilgilere yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Bağlanmanın doğum, hatta doğum öncesi dönemlerde başladığı ve yaşam boyu devam ettiği bilinmektedir. İnsan, gelişim aşamalarını geçerken ve değişirken, bağlanmanın da doğası ve ifade ediliş şekli değişmektedir. İlk temel bağlanma ilişkisi olan anne - çocuk ilişkisi, zaman içinde değişerek diğer ilişkiler ve bağlanmalar için bir rol model oluşturmaktadır. (Özsoy, 2015, s. 4).

Bebeklerde bağlanma stilleri ebeveynlerin davranış şekillerinden doğrudan etkilenmektedir. Gelişim sürecindeki 6-7. aydan itibaren bebekler, kimlerin onlarla yakından ilgilendiğini ve stres sinyallerine karşılık verdiğini algılamaktadırlar. Tekrarlanan bu tip davranış örüntüleri bebeklerde dış dünya ve kendisine dair düşünceler oluşturmaktadır. “İçsel çalışan modeller” olarak adlandırılan bu düşünce şemaları, o zamana yönelik hatıralarımız, gelecekte yeni bir ilişki kurmaya çalıştığımızda aktifleşir ve oluşma aşamasındaki ilişkilerimizi etkiler (Karakurt, 2010, s. 277). İçsel çalışan modeller olarak bilincimizde kodlanmış şemalar kişiliğimizi oluşturan bakış açıları ve karakteristik özelliklerimizin bir parçasıdır. Bele (2012, s.25) kişilik üzerine şu açıklamalarda bulunmaktadır:

Zaten adına kişilik dediğimiz bütün de, kimi farklı bir takım parçalardan oluşmaz mı ? Dahası yüzyılın başında Freud parçaladı onu: Bilinçaltı ve bilinç üstü, üst benlik ya da alt benlik gibi kavramlar, aslında yaşantı parçaları, kimi yaşanmış olgular, kimi yaşanmamış istekler ve düşler, ya da geride kaldığını sandığımız anılardan kesitler, o kesitlerden öteye, geleceğe geçerek, geleceği belirleyecek olanlar, dahası kimi acılarda, sevgilerden ve doyumsuzluklardan belleklerimizde işlenmiş izler, izdüşümleri, çocukluğumuzun gençliğimizin umutları, beklentileri (...) Başka bir deyişle nedir şu yaşadığımız, içinde olduğumuz an? Çoğu net, açık seçik olmayan, bu anı örgütleyen olay parçaları, sanki ak kâğıt üstüne karalanmış birtakım çiziktirmeler, yarım cümleler ya da bir takım biçimler, kalıplar gibidirler.

Araştırmanın çıkış noktası olarak seçilen bağlanma - duygusal bağlanma kavramı derin bir psikolojik sorgulama gerektiren çocukluk dönemlerinden başlayıp şimdiki zamanımıza kadar devam eden bir olgudur. Psikoloji alanında çokça incelenen bu kavram görsel sanatlar alanına taşınarak otobiyografik sorgulama içerisinde işlenmiştir. Süreçte A/r/tografi yönteminin ışığında ‘yaşam yazma’ araştırması gerçekleştirilirken yazma ve görsel yaratma durumları birlikte kullanılmıştır. Öznel sorgulamaya dayalı olarak bu kavramın, kişisel yaşanmışlıklardan yola çıkarak nasıl somutlaştırılacağı ve tasarım diline nasıl aktarılacağı araştırmanın genel problemini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

A/r/tografik araştırma sürecinde öznel bakış açısı ile oluşturulmuş ‘yaşayan’ bir sorgulama ve soru üretim süreci bulunmaktadır. Araştırma problemi çerçevesinde araştırma sorularına öznel sorgulamalar gerçekleştirilerek tanımlanmış ve yanıt aranmıştır. Araştırmanın sorgulamaları ve alt problem cümlelerine bu bölümde yer verilmiştir. Ele alınan bu alt problemlere süreç içerisinde yanıt aranacaktır. Araştırma öznel sorgulamalar ile gerçekleştirileceği için bu bölümde sorular öznel ifadeler ile sorulmuştur.

Tez konusu sorunu olarak ele aldığım kavram çocuklukta temelleri atılan duygusal bağlanma yani bağlanma (attachment) kavramıdır. Bağlanma ve yaşama olan etkileri hayatımızda sorgulanmayı hak edecek büyüklükte bir yere sahiptir. Sorgulamayı seçtiğim bu kavram ile birlikte, birbiri ardına oluşan çeşitli sorular ve alt problemler meydana gelmiştir. A/r/tografi yöntemi metodolojisini kullanarak ele aldığım kavram ve aşağıda belirtilen alt problemlere sorgulamalar içerisinde yanıt aranmıştır. Sorulan

soruların net cevaplarının olması beklenmeksizin yöntem dahilinde sanatsal çalışmalar üretilirken cevaplar aranacaktır.

- Bağlanma kavramı nedir?
- Kişiliğimde, çocukluk dönemlerinde geliştirilen bağlanma sürecinin izlerini taşıyor muyum?
- İlişkilerde bağlanma – bağlanamama durumlarının sonuçları nelerdir?
- Kendi bağlanma stilim nedir ve bu stilin farkındalığına nasıl varabilirim?
- Bağlanma örüntülerim şimdiki yaşantımda neleri etkiliyor?
- Bağlanma örüntülerimin ikili ilişkilerime etkisi nedir?
- Bağlanma örüntülerimden yola çıkarak bu gerçekliği nasıl sanatsal anlamda ifade edebilirim?
- Bağlanma örüntülerimin hayatımdaki izlerini somutlaştırmak istediğimde bunu hangi malzemelerle yapabilirim?
- Bağlanma örüntülerimin hayatımdaki izlerini somutlaştırırken hangi sanatsal kompozisyon tarzından yararlanabilirim?

1.3. Araştırmanın Önemi

Psikoloji alanında sıkça araştırılan bir konu olan bağlanma ve bağlanma stilleri bireysel olarak çokça sorgulamadığımız ve derinine inmediğimiz bir gerçekliktir. Toplumsal bağların ya da en bilinen ismiyle ‘bağlanmanın’ gelişimi, kişiler arasında oluşan genel bir duygusal bağla ilgilidir. Bağlanma, etkileşimde tutarlılığı, ilişkide kararlılığı ve bu aşamalar içerisine dahil olan fiziksel teması içermektedir. (2016, Hendrick, s. 4). Yapılan araştırmalar ışığında görülmektedir ki çocukluk döneminde gelişen bağlanma örüntüleri gelecek yaşamdaki ilişki türlerini ve kimlik gelişimini yakından etkilemektedir. Bir problem durumu olarak ele alınan duygusal bağlanma psikoloji alanını görsel sanatlar alanı ile birleştirmesi ve disiplinler arası bir çalışma olması bakımından önemlidir. Bağlanma kavramı literatür ışığında incelenmiş ve tasarımsal sorgulamalar Deleuze ve Guattari’nin rizom köksap felsefesine dayanarak gerçekleştirilmiştir. Birbirine bağlı anlamlar ağı geliştirilerek ile psikolojik bir kavram için otobiyografik bir sorgulama alanı oluşturulmuştur.

Ele alınan problem durumunun uygulama odaklı sanat temelli eğitim araştırma yöntemi olan a/r/tografi (a/r/tography) yöntemi ile ifade edilmesi, görsel sanatlar eğitimi alanında farklı yöntemlerin kullanılmasına bir örnek oluşturması bakımından önemlidir. Ülkemizde sanat eğitiminde uygulama odaklı çalışmalara yer verilmesine rağmen A/r/tografi yöntemi henüz sıklıkla kullanılan bir yöntem haline gelmemiştir. Bu çalışmanın A/r/tografi yöntemi ile gelecekte gerçekleştirilecek çalışmalara örnek olması ve yöntemin tanınıp yaygınlaşması bakımından önem arz ettiği düşünülmektedir. Çalışma içerisinde psikoloji alanından bir kavram olan bağlanma, sanat temelli eğitim araştırması yöntemi ile sorgulanmış ve otobiyografik sorgulama gerçekleştirilmiştir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Araştırmanın katılımcısı, kullanılan araştırma yöntemi ve otobiyografi temelli olan araştırma problemi ile uygunluğu göz önünde bulundurularak, araştırmacının kendisi ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırmanın verileri, kullanılan yöntem uygun olarak kişisel sorgulamalar çerçevesinde; araştırmacı günlüğü, araştırmacının kişisel fotoğrafları, biriktirdiği materyaller, geçmişte kayıt altına aldığı anekdotlar ile tasarlanan görsellerden elde edilmiştir.
- Bağlanma kavramı ile ilgili olan araştırmalar, araştırma problemine ve tezin konusuna uygun olma durumlarına göre sınırlandırılmıştır

1.5. Tanımlar

Bağlanma (attachment) : Yaşamın ilk bir yılı içerisinde bebeklerin güvenlik ve rahatlama için bakım veren ile aralarında geliştirdikleri duygusal bir bağıdır (Morris, 2002, s. 362).

Basımlama: Bazı hayvan türlerinde görülen ilkel bir bağlanma tipidir. Yeni doğmuş hayvanlar doğduktan bir süre sonra çevrelerinde ilk hareketli nesneyi (genellikle anneyi) izleme eğilimindedirler. Bu davranış basımlama olarak tanımlanmaktadır (Morris, 2002, s. 362).

Etoloji: Hayvan davranışlarının biyolojik ve sosyal temelini inceleyen bilim dalıdır (Morris, 2002, s. 362).

Fenomen (Phenomenon): kendini ve dış dünyayı kendine özgü bir biçimde algılayan kişinin öznel yaşantısına (subjective experience) verilen isimdir (Cüceloğlu, 1991, s. 32).

Anekdot: Bir edebi eserde anlatılan olayın başlı başına ayrı bir bütünlük gösteren parçasıdır. Kısa öykü, fıkra, menkıbe anlamları da taşır. Fransızcadan Türkçeye geçmiştir (http-1).

Kolaj: Dadacılar (20. Yüzyılın ilk çeyreğinde ortaya çıkan Dada akımı, edebiyat tiyatrosu ve görsel sanatlarda etkili olan uluslararası bir düşünce akımıdır) ve gerçeküstücü sanatçılar tarafından yaratılmış, temel ilkesi kesip yapıştırılmaya dayanan bir resim sanatıdır. Her türlü basılı, çizili ya da fotoğraf malzemesinin bir yüzey üzerine yeni bir kompozisyon oluşturacak düzende yapıştırılmasından elde edilir (Gürtuna, 2003, s. 32).

Asamblaj: Çeşitli malzemelerin veya ayrı cinsten nesnelerin bir araya getirildiği üç boyutlu yapıttır (Eroğlu, 2006, s. 51).

2. ALANYAZIN

2.1. Bağlanma

Çocuk ve ebeveyni arasındaki duygusal ilişkiye ‘bağlanma’ adı verilmektedir. Bağlanma kavramından bahsedildiğinde anne- çocuk ilişkisi, ebeveyn – çocuk ilişkisi ya da temel bakım veren ile çocuk ilişkisi kast edilmektedir. Bağlanma stilleri arasında çocuğun fiziksel ve ruhsal açıdan gelişimi için en sağlıklı olan güvenli bağlanabilmesidir. Güvenli bağlanan çocuk kendi içinde stres durumlarına dayanıklı bir mekanizma geliştirmiş olur. Güvensiz bağlanma geliştirmiş çocukların bazılarında ise duygusal ve zihinsel gelişim gerilikleri, kimlik oluşumunda ise sorunlar gözlemlenmiştir. (Doksat ve Ciftçi, 2016, s. 489).

Güneş (2016, s. 18) ise bağlanmanın tanımını, bebeğin kendisini güven içinde duygusal bağ kurduğu bir yakınına bırakabilmesi olarak yapmaktadır. Bebek kendisini dünyaya getiren annesine bir bağlanma gereksinimi duyar. Bu gereksinimle birlikte anneye karşı bir tutunma gayreti gösterir. Bağlanmanın bir ‘bırakabilme’ hali olduğunu ve ancak bırakabilme becerisi geliştiren bebeklerin, bağlanabildiklerini belirtir.

Yaşamda görülen ilk bağlanma örüntüleri anne ile bebek arasındaki ilişki biçimleriyle şekillenmektedir. Bağlanma davranışının başındaki ilk süreç bebeğin açlık ve susuzluk gibi fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanması ile başlamaktadır. Bunun ardından annenin bebek ile geçirdiği zaman dilimleri ve bu geçirilen zamanın kalitesi önem arz etmektedir. Yeni doğan bebeklerde annenin ses ve gülümsemeleri; bebeği ile oynadığı oyunlar (gülümseme, çeşitli hayvan sesleri çıkarma ve ‘‘ce - e’’ türü oyunlar) bebeklerde olumlu duygular uyandırmaktadır. Bununla birlikte tensel temasın da anne bebek bağlanması üzerindeki önemi oldukça fazladır. Bu gibi yaşantılarla ilk aylarda kurulmaya başlanan bağlanma davranışları, gelecekte oluşacak olan ilişkilerin ilk işareti niteliğinde görülmektedir (Soysal ve İşeri, 2010, s. 30).

Bebek doğumunun ardından bağlanma davranışlarını herhangi bir kişiye yönlendirebilir. Fakat altıncı ay ve sonraki dönemlerde tüm normal bebekler, bu davranışlarını kendi seçimlerine bağlı olarak, yakınlık kurmak istedikleri ve kendisinden ayrı kalmak istemedikleri bir kişiye yönlendirirler. Bu kişiye birincil bağlanma objesi ya da temel bakım veren denmektedir. (Hazan ve Shaver, 1987).

Bağlanma gereksinimi insanlarda içgüdüsel olarak ortaya çıktığı gibi hayvanlarda da görülmektedir. Biyolog Lorenz, kaz yavruları ile yaptığı çalışmada, yavruların kendisine bağlanıp takip etmesi üzerine ‘basımlama’ kavramını ortaya koymuştur.

Doğadaki pek çok hayvan türü doğduktan veya yumurtadan çıktıktan sonra gördükleri ilk hareketli nesneyle güçlü bir bağ oluştururlar. Doğada bu nesne, bakım ve korumanın birincil kaynağı olan anne olmaktadır. Yapılan laboratuvar deneylerinde ise kaz yavrularının mekanik oyuncaklara ve insanlara karşı basımlama davranışı gösterdikleri gözlemlenmiştir (Hoffman and Depaulo 1977, ve Lorenz, 1935'den aktaran Morris 2002). Etologların gözlemlediği bu izleme davranışı önem kazanmış ve psikoloji alanında sık kullanılan bir kavram olarak yer etmiştir (Cüceloğlu, 1991, s. 234).

Psikologlar yeni doğmuş bebeklerdeki anneye bağlanma davranışını hayvanlar üzerinde incelemiştir. Hayvanlar üzerinde incelenen çalışmaların öncülüğünü Harry Harlow yapmıştır. Maymunlarla yapılan bu çalışmada yavru maymunlar kendileri için hazırlanmış rahat kafeslerde tek başlarına büyütülmüşlerdir. Deneyde her kafese iki yapay anne maymun yerleştirilmiştir. Tahta bloktan bir başa ve silindirik bir gövdeye sahip olan manken anneye; tel anne (wire mother) adı verilmiştir. Diğer manken anne ise tahta bloktan yapılmış olup önce süngerler ile daha sonra da kahverengi yumuşak bir kumaş ile kaplanmıştır. Bu manken anneye ise kumaşla kaplı anne (cloth mother) adı verilmiştir. Kumaşla kaplı anne tel anneye göre daha çok gerçeğe benzemektedir. Her iki manken annenin arkasındaki bölümde temas sırasında sıcaklık sağlaması için yerleştirilmiş ampul bulunmaktadır. Yavruların beslenebilmesi için, bir grup denek maymun için tel annenin, bir grup denek maymun için ise kumaşla kaplı annenin göğsüne biberon yerleştirilmiştir. Kumaşla kaplı anneden beslenen yavru maymunlar zamanının büyük bir kısmını bu anne ile birlikte geçirmişlerdir. Tel anneden beslenen yavrular ise sadece besleme ihtiyaçlarını karşılamak için bu anneye yönelip günün diğer saatlerini kumaşla kaplı anneye temas halinde olarak geçirmişlerdir. Bazı anlarda ise yavru maymunların beslenme ihtiyacını tel anneden karşılarken dahi vücut ve ayakları ile kumaşla kaplı anneye temas halinde oldukları gözlemlenmiştir. Sonuçlar göstermektedir ki yavrular gerçeğe daha çok benzeyen ve konforlu bir dokuma deneyimi sağlayan kumaşla kaplı anneyi seçmişlerdir. Yavru maymunlarda açlık ve susuzluk gibi fizyolojik bir dürtüden farklı olarak temas etme içgüdüsü olduğu gözlemlenmiştir. Önceden öğrenilmemiş 'dokunmanın verdiği rahatlık' gereksinimini kumaşla kaplı ve gerçeğe daha çok benzeyen annede arama eğiliminde oldukları açıkça gözlemlenmiştir (Morgan, 2009, s. 58- 59). Yapılan bu deneyler Bowlby'nin kuramını destekleyen başka sonuçlar da ortaya çıkartmıştır. Gerçek anne - yavru ilişkisini yaşayamamış maymunlar büyüdükleri zaman çiftleşmekte zorluklar yaşamış,

erkekler neredeyse hiç çiftleşmemiş dişiler ise yavrularına karşı cezalandırıcı hatta reddedici ebeveyn rolleri sergilemişlerdir. Bu bulgular Bowlby'nin ilk bağılık ilişkisinden yoksunluğun sonraki ilişkilerin niteliğini etkileyeceği yönündeki savını desteklemiştir (Hortaçsu, 1997, s. 50).

2.2. Bağlanma Kuramı

Bağlanma kuramı etoloji (davranışsal biyoloji) çalışmaları, nesne ilişkileri ve psikodinamik yaklaşımlar üzerine kurulmuş multidisipliner bir kişilik gelişim kuramıdır. Tıp ve psikanaliz alanında çalışmalar gerçekleştiren İngiliz araştırmacı John Bowlby kuram hakkında ilk bilgileri öne süren ve geliştiren kişidir. Bağlanma, insanların kendileri için önemli olan başka kişilerle geliştirdikleri duygusal bağ olarak ifade edilmiştir. Yaşamın ilk senelerinde temeli atılan bağlanma davranışı hayat boyu devam etmekte ve diğer ilişki çeşitlerini de etkilemektedir (Bowlby, 1969, 1973).

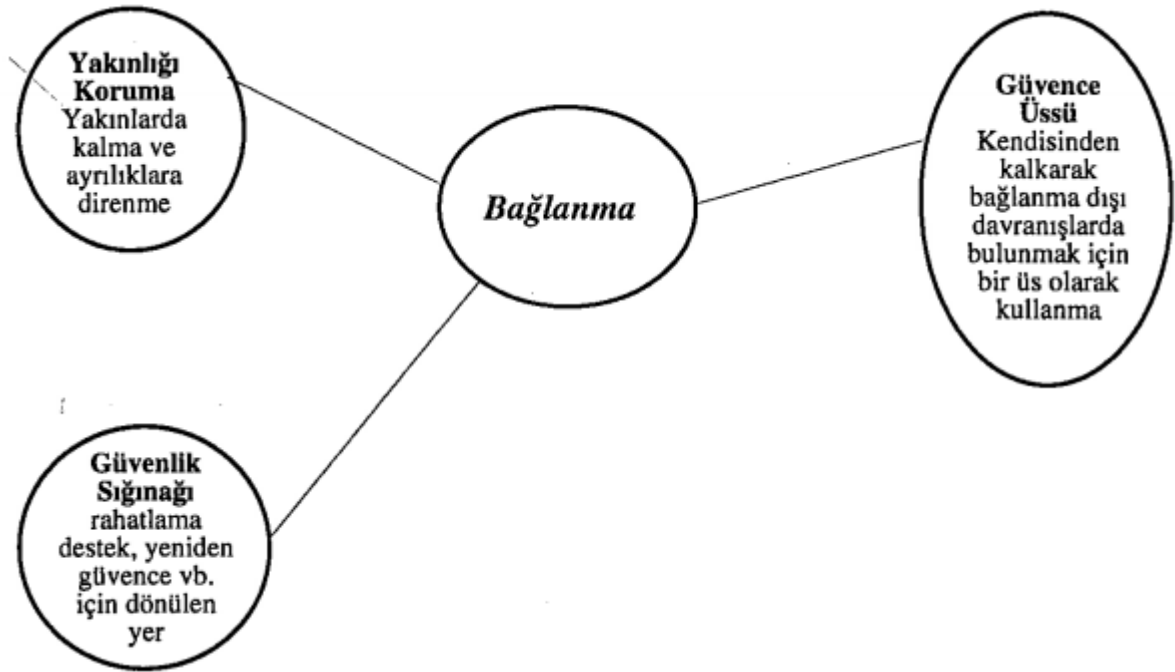
Bowlby'nin bağlanma kuramı ile ilgili çalışmalarının başlangıcı, uyum sorunu yaşayan çocuklarla gerçekleştirdiği gözlemlerine dayanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün evsiz kalan çocukların ruh sağlıkları hakkında çalışmasını talep etmesi üzerine, çocuk bakımı ve psikiyatrisi alanında çalışmaya başlamıştır (Bowlby, 2013). Bu çalışma ve edinilen bilgiler çerçevesinde bağlanma kuramının temelleri atılmıştır.

İnsanlar doğdukları andan itibaren ilk iletişime geçtikleri kişilerle duygusal bağlar geliştirirler. Çocuk ile ebeveynleri arasında geliştirilen bu bağın duygusal anlamda olumlu, yardım edici ve destekleyici olması beklenmektedir. Özellikle erken çocukluk döneminde bebeğin bağlanma davranışına ihtiyacı vardır. Temel bakım veren bakmaya ve korumaya istekli olduğu takdirde hayatta kalabilir (Bowlby, 1969, 1973). Bağlanma bütün bir çember olarak ifade edilebilir. Bu çemberin yarısı bebeğin bağlanabilmesi, yarısı ise annenin bebeğe bağlanabilmesine bağlıdır. Annenin kendini yeterince bebeğe bırakamama durumlarında, bebek bu duruma tepki verir ve içgüdüsel olarak zorlama davranışında bulunur. Bu davranışlar, gece uyanmaları, sarılma, sebepsiz ağlamalar olarak ortaya çıkar. Bebek ancak güvenli bağı oluşturabildiği zaman kendisini emniyette hissedebilir (Güneş, 2016, s. 20).

Bowlby'ye göre (1969, 1988), çocuğun kendisine bakım veren kişiye yaklaşmasını sağlayan bir davranışlar bütünü vardır. Bağlanmayı sağlayan davranışlar; tutunma, emme, ağlama, seslenme, cıvılda ve gülümsemedir. Bebeğin içgüdüsel olarak sergilediği bu davranışlar bakım verene yaklaşmak ve onu izlemek

için kullanılır. Dürtüsel olan bu bağlanma sistemi bebek tarafından bir tehdit algılandığı zaman devreye girer ve rahatlık arama çalışmaları başlar. Bakım verme sistemi bu aşamada önemlidir. Var olan tehdit ortadan kalktığı zamanda ise bakım veren kişi çocuğun aynı durumlarda tekrar yardım talep edebileceği bir 'güvenli üs' haline gelmektedir (Hamzaçebi, 2016, s. 15).

Bağlanma sisteminin temel işlevleri bir bebeğin davranışlarında gözlemlenebilmektedir. Bebek rahatsızlık duyduğu zaman ya da çevresel bir tehdit algıladığı zaman bakıcısına yakın olmak ister. Bu davranış bağlanmanın 'yakınlığı koruma ve yakınlık arama' işlevidir. Yakınlık arama sonucunda bakım vereni ile temas halinde olduğunda ve bakım vereni tarafından stresi azaltıldığında ise güvenlik ve rahatlık duygularını hissetmektedir. Bu davranış bağlanmanın, 'güvenli sığınak' işlevini açıklamaktadır. Böylece bebek çevreyi keşfetmek için araştırma davranışları sergileyebilir ve bir süreliğine de olsa ayrılma davranışı gösterebilir çünkü ihtiyacı olduğu anda bakıcısının bir 'güvenli üs' olarak orada olacağını bilir (Ainsworth, 1989).

Şekil 2.1. Bağlanmanın tamamlayıcı yönleri (Hazan ve Shaver, 1998).

Erikson'a göre bebeklik bir güven evresidir ve bebek bu şekilde dünyaya güvenilebilir bir bakış açısı geliştirir. Aynı zamanda bir güvensizlik evresi de olabilir. Güvensizlik davranışı geliştirdiği zaman ise, dünyanın korku ve nefret ile dolu olduğunu düşünür. Bu tip öğrenmelerin temeli ise anne babanın ilgi, sevgi ve bakım verme davranışlarına bağlıdır. (Yavuzer, 1991, s. 36). Gösterilen ilgi ve bakım verme davranışları her ailede farklı seyredebilir. Aile tutumlarına bağlı olarak gelişen kişilik bazen bağımlılığa dönüşebilir. Sorun çözme becerisi gelişmemiş yetkinlikleri ve sınırları hakkında çok az bilgi sahibi olan genç evden çıkmak istemez ve en yakın arkadaşlığını annesi ile sürdürür. Ev ortamını güvenli dışarıya ise riskli olarak görmektedir. Bu gibi durumlar sağlıklı bağlanma örüntüleri değil bağımlılık sinyalleri taşıyan davranışların birer göstergesidir. (Özer vd., 2017, s. 174).

2.2.1. İçsel çalışan modeller

Yaşamın ilk yıllarında temel bakım verenin çocuğa verdiği tepkiler ve onun yakınlık isteğine karşılık gösterdiği tutum ve davranışlar çocuk tarafından zihinsel temsiller olarak kodlanır. Bowlby, zihinsel temsilleri 'içsel çalışan modeller' (internal working models) olarak adlandırmıştır. (Bowlby, 1973, 1980).

İlişki deneyimlerine bağlı olarak bebekler benlik (self) ve başkaları (others) hakkında bilişsel şema ve modeller geliştirme eğilimi içerisinde olurlar. Bu modeller ilişkilerin zihinsel temsilleri olarak düşünülmektedir. Birincil bakıcı bebeğin fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarına duyarlı ve hassas davranır ise bebekler kendileri hakkında bakıma ve ilgiye değer olduğu yönünde bir şema geliştirirler. Bu durum bebeklerin dış dünyaya ve kendilerine karşı olumlu bir görüşe sahip olduklarına ve bakım veren ilişkisinin is güvenli olduğuna işaret etmektedir. Diğer seçenekte ise anneler bakım verme ihtiyaçlarında ulaşılabilir değilse ve aksamalar bebek tarafından hissediliyorsa, bebek kendi ve başkaları hakkında değersizlik düşüncesi geliştirme eğiliminde olacaktır. Bu durum ise güvensiz bağlanma örüntüsünü varlığına işaret etmektedir (Ziv, Oppenheim ve Sagi-schwartz, 2004'den aktaran Kılıç ve Kümbetlioğlu, 2016 s. 383).

İçsel çalışan modeller bireyin erken dönem bağlanma örüntüleri ile gelişen anıları ve inançları yansıtmaktadır. Bu modeller bireyin kendisinin bağlanmayla ilgili duygularını düzenlemeye, yordamaya hizmet etmektedir. Bağlanma figürünün çocuk ile etkileşiminde destekleyici ve işbirliği halinde olması çocuğun hem başkaları ile olumlu ilişkiler kurmasına hem de kendine güven duygusuyla çevresini keşfetmesine

alan sağlayacak içsel modeller geliştirmesine yardımcı olur. Başlangıçta basit olan modeller zaman geçtikçe ve birey geliştikçe daha ayrıntılı hale dönüşmektedir (Bahadır, 2006, s. 15).

Bebek ve bakım veren kişi arasında gelişen bağlanma ilişkisi, bireyin kendisi ve başkalarıyla ilgili algısının temellerini oluşturmaktadır. Bu dönemin önemi göz önünde bulundurulduğunda annenin bebek bakımı ve çocuk eğitimi hakkında bilinçlendirilmesi, stresle başa çıkma, özgüven ve öz duyarlılık konusunda destek alması çok önemlidir (Nacar ve Gökkaya, 2019, s. 53).

2.2.2. Erken çocukluk dönemi bağlanma stilleri

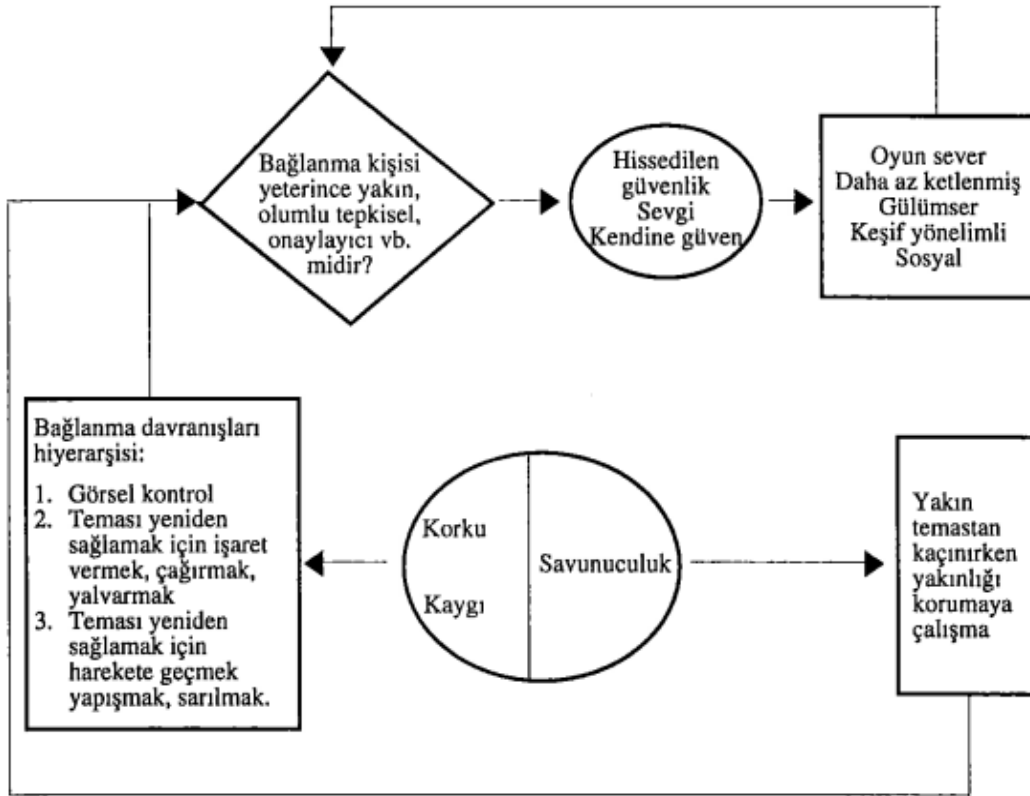
Ainsworth ve arkadaşları (1978), Bowlby'nin kuramını temel alarak erken yaştaki çocukların annelerinden ayrıldıkları ve tekrar birleştikleri durumlardaki tepkilerini gözlemlemişlerdir. Deney yabancı bir ortamda 12-24 aylık bebeklerin, anneleri ile kısa süreli ayrılıkları, yabancı biriyle birlikte ortamda yalnız kalmaları ve anneleri ile tekrar birleşmelerini içeren üç aşamalı durumlardan oluşmaktadır. Bu çalışma ile bebeklerdeki ayrılık kaygısı, yabancı kaygısı ve giderek yükselen stres karşısında sergiledikleri baş etme durumları incelenerek, bağlanma örüntüleri saptanmaya çalışılmıştır.

Deneyde, bebeklerin tanıdık olmayan bir çevredeki keşif çabalarında annelerini ne derece “güvenli üs” olarak kullandıkları ve ayrılık süresince verdikleri tepkiler araştırmanın temel sayıltılarını biçimlendirmiştir. “*Yabancı durum*” (Strange situation) ismi verilen bu laboratuvar deneyinde bebeklerin davranış stilleri incelendiğinde üç çeşit birbirinden farklı bağlanma örüntüsü keşfedilmiştir;

1. Güvenli bağlanma : Güvenli bağlanma örüntüsü geliştirmiş bebekler bakım verenden ayrıldığı durumlarda huzursuzluk içeren davranışlar sergilemektedir ancak tekrar bir araya geldiklerinde ise memnuniyet belirten yakınlaşma davranışları göstermektedirler. Kısa süre içerisinde de normal düzenlerine geri dönüp çevreyi keşfetme davranışlarına devam etmektedirler.

2. Kaygılı – kararsız bağlanma : Kaygılı kararsız bağlanma örüntüsü geliştirmiş bebekler, bakım veren ile ayrılığı esnasında yoğun olarak kaygılı ve sinirli davranışlar sergilemektedir. Bir araya gelme durumunda ise kolayca sakinleşememekle birlikte çevre keşfi davranışlarına da yönelememektedirler. Hissedilen kaygı neticesinde bakım verene sarılma davranışları gözlemlenmiştir.

3. Kaçınan bağlanma : Kaçınan bağlanma örüntüsü geliştiren bebeklerde ise durum diğer bağlanma stillerine göre farklılık göstermektedir. Bakım veren ile ayrıldığı durumda tepki vermeden çevreyi keşfetme davranışlarına devam etmektedirler. Aynı ortamda yeniden birleşme durumunda ise sevinçle karşılama ya da öfke duyma davranışlarının aksine görmezden gelme davranışları sergilemektedirler (Ainsworth, 1978).

Şekil 2.2. Davranışsal bağlanma sistemi. Eşkenar dörtgendeki sınıma sorusudur. Daireler sınıma sorusunu yanıtlayan değerlendirmelerin başlattığı duyguları ve kutular da değerlendirme ve duygulardan kaynaklanan davranışları temsil etmektedir. (Hazan ve Shaver, 1998).

Main ve Solomon (1990); Ainsworth'ün bulgularından yola çıkarak bu davranış örüntülerinden farklı bir bağlanma stili keşfetmiştir. Kararsız (ambivalan) davranışları sebebi ile bu gruptaki bebekler "sınıflandırılmayan" ya da "dezorganize" olarak tanımlanmışlardır. Bu bağlanma örüntüsüne sahip bebekler ayrılma durumu gerçekleştiğinde önce annelerini yanlarında arama davranışı sergileyip daha sonra da

kaçıngan davranışlar göstermişlerdir. Bakım veren annenin tipik olarak uygunsuz ve ürküten tutumları nedeniyle, güven konusunda sorunlar yaşadıkları gözlemlenmiştir.

Güvenli bağlanma biçimine sahip bireyler çevresi ve arkadaşlarıyla uyumlu ilişkiler içerisinde. Çevreye karşı geliştirdikleri düşünceler olumludur ve sosyal anlamda daha az sorun yaşarlar. Güvensiz bağlanma biçimine sahip bireyler ise duygularını kontrol etmekte zorlanırlar ve strese karşı daha duyarlıdırlar. Annenin bebeği besleme tarzı, onunla kurduğu fiziksel temas ve ihtiyaçlarını karşılayacağı konusunda verdiği güven hissi bağlanma biçimlerini oluşumuyla yakından ilişkilidir. Bebeği ile sıcak ve duyarlı bir ilişki içinde olan annelerin bebeklerinin kaygı düzeylerinin düşük olduğu ve daha az ağladıkları gözlemlenmiştir. Bakım verenine güvenli bağlanan bebek, çevresine duyarlıdır ve keşfetme davranışları sergiler. Ayrılma durumunda ise kendi kendini yatıştırma becerisine sahiptir. Bakım veren davranışının tutarsız olduğu durumlarda (bazen sıcak bazen duyarsız ve uzak) bebek, anne ile ilişkisini kaygı ve öfke zeminine oturtabilir. Bu şekilde güvensiz gelişen bağlanmalarda çocuk anneye yapışma davranışı gösterebilir ve sık sık ağlar. Güven duygusu geliştirmiş bebeklerin ise ilk sosyal başarısı kaygı duymaksızın annenin, göz önünden kaybolmasına izin vermesidir (Gökçe, 2017, s. 28).

Yetişkinlik dönemlerindeki ilişkiler hakkında, Muris ve Maas (2004), bakım veren ve bebek arasında gelişen duygusal bir bağ olan bağlanmanın, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde yaşanacak ilişki örüntülerinin de belirleyicisi olduğunu savunmaktadır.

2.2.3. Yetişkinlik dönemi bağlanma stilleri

Bağlanma kuramının süregelen araştırmaları yoğunluklu olarak bebeklik ve erken çocukluk dönemlerine odaklanmıştır. Fakat bağlanma kuramına yönelik araştırmaların artması sebebi ile yetişkinlikteki bağlanma stillerine olan araştırma sayılarında da yükselişler gözlemlenmiştir.

Yetişkin bağlanma stilleri, bebeklik yaşlarda kurulan bağlanma ilişkisinin ileriki dönemlerdeki duygusal ve sosyal ilişkileri etkilemesi bakımından önemlidir (Kaya Örk, 2021, s. 250).

Hazan ve Shaver (1987), kişiler arasındaki romantik sevgiyi bir bağlanma stili olarak görmüş ve gruplandırılabilirliğini ileri sürmüşlerdir. Geliştirilen ölçekler Ainsworth'ün çocukluk bağlanma stillerinin yetişkinler için gruplandırılmış halidir.

Çocukluk bağlanma stilleri ile yetişkinlikteki bağlanma stilleri arasındaki en ayırt edici fark, çocukluk dönemi bağlanmalarının bakım verene, “hayatta kalma içgüdü” ile örüntülenmesi, yetişkinlikteki bağlanmaların da romantik ilişkiler sebebi ile örüntülenmesidir. Alınan sonuçlar düzleminde güvenli bağlanmanın kendisini en iyi ifade ettiğini söyleyen katılımcıların romantik ilişkilerinde de aile ilişkilerinde de olumlu yaşantılar sürdüğü görülmüştür. Kaygılı bağlanma stilini kendisi için uygun bulan katılımcıların romantik ilişkileri çalkantılı olmakla beraber kıskançlık hissettiklerini belirtmişlerdir. Kaçınan bağlanma stilini kendisine uygun gören katılımcılar ise diğer gruplarla kıyaslandığında en az güven duygusu hisseden, duygusal ve sosyal ilişkilerden kaçınma eğilimi gösteren bireyler olarak gözlemlenmiştir.

Yapılan araştırmalar dâhilinde bireylerin kişilik özellikleri hakkında sonuçlar elde edilmiştir. Bağlanma stillerinin kişilik üzerindeki etkisi Cooper, Shaver ve Colins (1998) tarafından şu şekilde gözlemlenmiştir: Kaygılı – kaçınan yetişkinler duygularını açmakta zorlanan bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal anlamda tutukluk yaşayabilen ve ilişkilerinde yakınlık kurma konusunda zorlanan bireylerdir. Kaygılı – kararsız bağlanma stiline sahip yetişkinler ise son derece derin bir güvensizlik duygusu hissetmektedir. Güvensizlik dolayısıyla kendisine de güvenemeyen ve reddedilme, terk edilme gibi duygular barındıran kişilerdir. Güvenli bağlanma stiline sahip bireylerde, yakınlık kurmakta çekinmeyen, sosyal ilişkilerde girişken, aynı zamanda da özgüven açısından eksiklik hissetmeyen kişilik özellikleri gözlemlenmiştir.

Yetişkin yaşamına bakıldığında başta depresyon olmak üzere, agorafobi, sınır kişilik bozukluğu gibi psikolojik sorunların, ayrılma anksiyetesi ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bulgulardan elde edilen sonuçlar neticesinde; annenin erken kaybı, bakım vermede aksaklıklar ve ilgisizlik gibi durumlarda yetişkin yaşamına geçen birey depresyona çok daha açık hale gelmektedir (Hamzaçebi, 2016, s. 28).

Genç yetişkin, kimlik sorununu başarılı bir şekilde tamamlamış ise kendi kimliğini yitirme korkusu hissetmeksizin insanlarla yakın ilişkiler yaşayabilir. Fakat kimlik gelişimi süreçlerinde rol kargaşası yaşıyor ise yakın ilişkiler ve dostluklar konusunda kaçınan ve ürkek bir yaklaşım sergileyecektir (Yavuzer, 1991, s. 83).

2.3. Bağlanmanın İlişkiler ve Yaşama Yansıması

Bağlanma örüntülerinin yetişkinlikteki yaşama yansıması üzerinde birçok araştırma bulunmaktadır. Bağlanma süreci içerisindeki tensel temasın bebeklerin gelişimi üzerindeki etkisi bilinmektedir (Bowlby, 1973, 1980). Bu tensel temas içerisinde bebeğin fizyolojik ihtiyaçlarının karşılandığı evre de önemli bir yer tutmaktadır. Bademci (2010, s. 63-64); İlk beslenme deneyiminin sonraki yıllardaki beslenme alışkanlıklarına etkisine dikkat çekmektedir. Beslenme süreci içerisinde bazı anne babalar rahat ve konforlu bir şekilde bu evreyi geçirirlerken, bazıları ise süreçte zorlanmaktadır. Beslenme sürecini yöneten ebeveynler tedirgin ya da mesafeli olabilmektedirler. Süreç olumsuz geliştiğinde ise bebekler içgüdüsel olarak protesto edip yanıt verirler. Yaşanan olumsuz deneyimler emzirme dönemini etkileyebilmekte ve anne sütünden erken kesilme sonucuna varabilmektedir. Yapılan araştırmalarda alkole bağlı hastalıklar nedeniyle hastaneye yatanların anne sütünden kesilme süreçleri incelenmiştir. Alınan bulgularda anne sütünden erken kesilmenin yetişkinlikteki alkol bağımlılığı ile yakından ilişkisi olduğu saptanmıştır. Edinilen sonuçlara göre, bağlanma yaklaşımı çerçevesinde kavramsallaştırılan bebeklik deneyimleri yetişkin alışkanlıklarının belirleyicisi olmaktadır.

Doksat ve Ciftci (2016), bağlanma kuramını ve bağlanma stillerini incelemişlerdir. Güvensiz bağlanma örüntüsüne sahip olan kişilerin yetişkinlikteki ruhsal sorunlarının bağlanmayla ilişkisi olup olmadığı sorusuna yanıt aramışlardır. Geçmişten gelen araştırma ve bulguların ışığında bağlanma ilişkisinin niteliğinin, kişinin psikolojik bağışıklık sistemi yerine geçtiği sonucuna ulaşılmıştır. Kişilerin ileriki dönemde yaşayacakları ilişkilerinin bağlanma stillerine göre şekilleneceği ve güvensiz bağlanma geliştiren çocukların ileriki yaşlarda kimlik sorunları, ruhsal sorunlar yaşamaya daha elverişli olacakları sonucuna ulaşılmıştır.

2.4. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde tez konusu olan bağlanma kavramı ile ilgili çalışmalara ve tezin yöntembilimini oluşturan A/r/tografi ile ilgili çalışmalara ayrı başlıklar altında yer verilmiştir. Ele alınan problem durumunun duygusal bağlanmanın kişisel yaşanmışlıklar ile ilgili yönü olması dolayısıyla ilgili araştırmalar daha çok bu yönde olmak üzere sınırlandırılmıştır. Bağlanmanın psikoloji alanında önemli yer tutan bir kavram olması ve çok araştırılan bir kavram olması sebebi ile örnek olarak yer verilen araştırmaların;

bağlanma stillerinin yaşama olan etkilerini ya da kişilerle, olgularla olan ilişkilerini; genel anlamda ‘yaşantı ile ilişkili yönlerini’ inceleyen araştırmalar olmasına odaklanılmıştır.

Tezin yöntembilimi ile ilgili çalışmalara ise problem durumunun sanatsal yaratımla ilişkilendirilmesi dolayısıyla yer verilmesi gerekli bulunmuştur. A/r/tografi çalışmaları kişisel hikâyelerin, sorgulamaların ve olguların sanat araştırmasına dönüşmesinde kullanılan yöntem ve yol olması dolayısıyla, A/r/tografi ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.4.1. Bağlanma ile ilgili araştırmalar

Hamarta (2004) tarafından yazılan “‘Üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerindeki bazı değişkenlerin (benlik saygısı, depresyon ve saplantılı düşünme) bağlanma stilleri açısından incelenmesi’’ başlıklı doktora tezi, Selçuk üniversitesinde okuyan ve farklı seviyedeki sınıflara dahil olan 571 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların benlik saygısı, ilişkisel depresyon ve ilişkisel saplantılı düşünme derecelerini saptamak adına ‘İlişki değerlendirme ölçeği’ ve bağlanma stilleri için ise ‘İlişki ölçekleri anketi’ kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarında cinsiyete göre değişen farklılaşmalar gözlemlenmiştir. Kız öğrencilerin ilişkisel benlik puanlarının erkek öğrencilerden yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Güvenli bağlanma grubundaki öğrencilerin benlik saygısı diğer bağlanma stillerindeki (korkulu, kayıtsız, saplantılı) öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Kayıtsız, saplantılı ve korkulu bağlanma stiline sahip olan öğrencilerin ise ilişkisel depresyon puanlarının güvenli bağlanan öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularına bakılarak bağlanma ile ilgili literatürde bahsedilen bağlanma stillerinin ve bağlanma sürecinin ilişki kalitesi ve kişilik üzerindeki etkileri bu çalışmada açıkla görülmüştür.

Şengül Bahadır (2006) tarafından yazılan “‘Romantik ilişkilerde bağlanma stilleri, çatışma çözme stratejileri ve olumsuz duygudurumunu düzenleme arasındaki ilişki’’ başlıklı doktora tezinde, bağlanma stillerindeki bireysel farklılaşmanın çatışma ve çatışmayı ele alış durumları üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırma halen bir romantik ilişki sürdüren 569 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların bağlanma örüntülerini belirlemek için ‘yakın ilişkilerde yaşantılar ölçeği’ ve çeşitli birçok ölçek kullanılmıştır. Edinilen sonuçlarda kaygı düzeyleri yüksek olan

katılımcıların ilişkiye daha çok önem verdikleri ve daha çok çatışma aradıkları gözlemlenmiştir. Fazla sayıda ilişki yaşamış ve ayrılma sonucuna ulaşmış katılımcıların şimdiki ilişkilerinde daha az güven hissettikleri ve farklı görüşlerini ifade etmekte zorlandıkları gözlemlenmiştir. Edinilen genel sonuçlardan biri ise güvenli bağlanma örüntüsü geliştiremeyen katılımcıların duygu durumlarını düzenleme konusunda kendilerine güvenmemeleri yönündedir.

Çağnur Yılmaz Çubuk (2011) tarafından yazılan “Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerde benlik saygısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde, bireylerin medeni durumları, eğitim durumları, aile içi suç geçmişi ve aile içi şiddet gibi değişkenler göz önünde bulundurularak benlik saygısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırma ‘tedavi ve denetimli serbestlik’ raporu bulunan 277 erkek birey ile gerçekleştirilmiştir. Bireyler bağımlılık adına tedavi görmek zorunda olmayan fakat en az bir kez olmak üzere madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerdir. Araştırma sonucunda madde kullanımı deneyimi yaşamış bireylerde benlik saygısı ve bağlanma stilleri yönünden anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Kişilerin eğitim durumları yükseldikçe benlik saygısı seviyesinin arttığı, eğitim düzeyi düştükçe ise yakın ilişkilerdeki kaygı durumunun arttığı; buna bağlı olarak da kaçınma davranışlarında anlamlı fazlalaşmalar görülmüştür. Suç geçmişi olan bireylerin, olmayanlara göre yakın ilişkilerde daha fazla kaygılı ve daha fazla kaçınma davranışı sergileyen bireyler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Suç geçmişinin benlik saygısı ve yakın ilişkiler üzerindeki etkilerinin görülmesi üzerine, eski hükümlülerin özgüvenlerini destekleyici ve başka kişilerle olumlu ilişkiler inşa edebilmeleri için yardımcı olacak çalışmalar gerçekleştirilmesi önerisinde bulunulmuştur.

Fatma Mahperi Uluyol (2014) tarafından yazılan “Bağlanma örüntüleri, eşe yönelik kişilerarası şemalar ve evlilik sorunlarıyla başa çıkabilme düzeyleri arasındaki ilişkiler” başlıklı yüksek lisans tezinde, evli bireylerin bağlanma biçimleri, kişiler arası şema örüntüleri ve psikolojik iyilik halleri değişkenlerinin evlilik uyumu ile ilişkisi araştırılmıştır. 260 evli birey ile gerçekleştirilen çalışmada ilişki stillerini anlayabilmek adına, yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri ve birkaç ölçek kullanılmıştır. Kişilerin dindarlık seviyeleri, eğitim durumları, çocuk sahibi olma durumları ve cinsel yaşamlarına dair bilgiler toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre evlilik uyumu ile bağlanma arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Güvensiz (kaygılı - kaçınan) bağlanma

geliştiren bireylerin evlilik uyumlarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Güvensiz bağlanan bireylerin kişiler arası şema örüntülerinin bağlanma ile ilişkisi incelendiğinde ise, güvensiz bağlanan bireylerin kaygı ve kaçınma düzeyleri arttıkça partnerlerinden de beklentileri aynı yönde olduğu gözlemlenmiştir. Genel bir ifade ile sınırlı olduğu durumlara sınırlı bir şekilde yanıt alacakları düşünce şemaları geliştirmişlerdir. Bu durum bağlanma örüntülerinin içsel çalışan modeller şemalarının hayata ve ilişkilere olan etkisini göstermektedir.

Nurten Hamzaçebi (2016) tarafından yazılan “Bağlanma stillerinin yas sürecine etkileri” başlıklı yüksek lisans tezinde bağlanma stillerinin, yetişkinlik döneminde yaşanan birinci, ikinci, üçüncü derece akrabaların veya eşin vefatından sonra yaşanan yas sürecine olan etkileri incelenmiştir. Araştırma yakınlık derecesi belirtilen akrabalarını veya eşini kaybetmiş 103 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada katılımcıların bağlanma stillerini tespit etmek adına ölçekler uygulanmıştır. Bunun yanı sıra yas sürecindeki duyguları saptayabilmek ve yas şiddetini ölçmek için de çeşitli ölçekler kullanılmıştır. Edinilen sonuçlar doğrultusunda kaygılı bağlanan bireylerin hayal kırıklığı seviyesini en aza indirmek adına yakınlıktan kaçtıkları gözlemlenmiştir. Güvenli bağlanan bireylerin ise ihtiyaç anında çevreden daha çok destek isteyebildikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Edinilen en genel sonuç ise bağlama stillerinin söz konusu yas sürecinin değişkenlerini etkilediği yönündedir.

Merve Kubar (2017) tarafından yazılan “Lise örneğinde bağlanma stili ve benlik saygısının duygusal yeme ile ilişkisi” başlıklı yüksek lisans tezinde, katılımcıların bağlama stilleri ve kişisel kimlik değerlendirmelerinin, duygusal boşluğu doldurmak adına gerçekleşen duygusal yeme durumu ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırmada ‘Rosenberg benlik saygısı ölçeği’ ve başka ölçekler kullanılmıştır. Araştırma lisede okumakta olan 400 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarında güvenli bağlanma düzeyi düştükçe duygusal yeme durumunun arttığı gözlemlenmiştir. Ulaşılan en genel sonuç ise obezite ve duygusal yeme sorunları yaşayan bireylerin güvensiz bağlanma örüntülerine sahip olduğu yönündedir.

Hülya Gümüştepe (2019) tarafından yazılan “Çocukların bağlanma kaygısı ile bağlanma kaçınmasının okula bağlanma ve akran ilişkilerine etkisinin incelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde, çocukların kaçınmalı ve kaygılı bağlanma örüntülerinin okula bağlanma durumlarına ve yaşlıları ile ilişkilerine etkisi incelenmiştir. Araştırma lise 1. sınıf seviyesinde öğrenim gören 528 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. İlişkisel

tarama yöntemi ile gerçekleştirilen çalışmada, çocukların aile bireylerine bağlanma stillerini öğrenmek için, akranlarına bağlanma stillerini öğrenmek için ve okula bağlanma durumlarını öğrenmek için çeşitli ölçekler kullanılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre ailenin eğitim seviyeleri değiştikçe bağlanma stillerinde farklılaşma görülmüştür. Ebeveynlerin eğitim seviyesi arttıkça güvenli bağlanma yönünde olumlu etkilenim gözlemlenmiştir.

Kemal Koçhan (2021) tarafından yazılan “Psikolojik sağlamlık psiko-eğitim programının sekizinci sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlık, okul tükenmişliği ve okula bağlanma düzeylerine etkisi” başlıklı doktora tezinde, 8 oturumda gerçekleştirilen psikolojik sağlamlık psiko-eğitim programının okul tükenmişliği ve okula bağlanma üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışmada 54 kişiden oluşan sekizinci sınıf öğrencilerinin süreç içerisindeki değişimlerini izlemek için öntest sontest uygulamaları ve çeşitli ölçekler kullanılmıştır. Gerçekleştirilen eğitim programının amacı öğrencilere pozitif okul bilinci sağlamak ve okula bağlanma düzeylerini olumlu anlamda etkilemektir. Elde edilen bulgularda okula bağlanmaya yönelik denencelerin olumlu sonuçları izlenmiştir. Öğrencilere uygulanan eğitim programı sonrasında okula bağlanma düzeylerinde artış gözlemlenmiş ve belirli süre sonrasında uygulanan izleme testinde ise bağlılık düzeylerinin korunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.4.2. A/r/tografi ile ilgili araştırmalar

Rita Irwin (2006) önderliğinde yürütülen ‘*The City of Richgate*’ projesi Richmond şehrindeki göçmen gruplarla gerçekleştirilmiştir. A/r/tografi yöntemini ile yürütülen ve araştırmacılara kaynak olan ilk çalışmalardan biridir. ‘*Belirli bir şehirdeki göçmenlerin deneyimleri incelendiğinde hangi sanat ürünleri oluşturulabilir?*’ sorusundan yola çıkarak A/r/tografi yöntemi şehirde yaşayan sanatçı, eğitimci ve göçmen ailelerin deneyimleri ile açıklanmaya çalışılmıştır. Proje; yer, göç ve toplumsal konuların sanatsal dilde aktarılacak açıya çıkarılması sürecini içermektedir. Dışarıdan gelen bireyler için zenginliğin ve imkânların kapısı olarak görülen Kanada - Richmond şehrini kapı metaforu kullanarak betimlemiştir. Ailelerin hayatları ve göç deneyimleri kapılar vasıtası ile canlandırılmıştır. Birbirini izleyen yıllarda sergiler açılmış ve deneyimler ortak bir ürün halinde sunulmuştur.

Barney’nin (2009) “A study of dress through artistic inquiry: provoking understandings of artist, researcher, and teacher identities” (Sanatsal Uygulamaya

Dayalı Bir Elbise çalışması sanatçı, araştırmacı öğretmen kimliklerini anlamının yolu) başlıklı çalışmada, ‘Elbise konseptleriyle sanatçı, araştırmacı ve öğretmen kimlikleri birleştirildiğinde hangi anlamlar teşvik edilir?’ araştırma sorusu sorulmuştur. Orta öğretim sanat öğretmeni ve öğrencileri ile gerçekleştirilen çalışmada elbise tasarımı ve dokular yeni anlamlar bulmuş kavramsal temalar olarak araştırmanın temelini oluşturmaktadır. Çalışmanın ana düşüncesi a/r/tografinin pedagojik bir yöntem olarak nasıl kullanılacağı üzerinedir. Öğretmenin bilgiyi aktaran bir statüden öğrenmeye rehberlik eden bir statüye geçmesi yeni anlamlar bulmaya yol açabileceği sayılıdır vurgulanmaktadır. Araştırmayı yöneten a/r/tograf öğretmen için ve sürece dahil olan a/r/tograf öğrenci için bu kavramların yeniden kavranabileceği bir sınıf ortamı oluşturmak amacı ile elbise ve kıyafetler mecaz olarak kullanılmıştır. Pedagojik bir strateji olarak a/r/tografi sınıf ortamına alınıp öğrenci, araştırmacı ve sanatçı kimlikleri tekrar sorgulanmıştır. Araştırma geleneksel tez yazım süreçlerine bağlı kalarak tamamlanmamış, artograf tarafından yapılandırılan ilişkiyel bir sıralama ile sunulmuştur. Sıralama tez yazıl kurallarını uymadığı için araştırmacı yeni bir düzenleme getirerek başka bir tez oluşturmuştur. Yeni oluşturulan tezde uyulan kurallar dolayısıyla anlam kayıpları ve yaratıcı üretim sürecine dair kısıtlamalara neden olmuştur.

Golparian (2012) ‘‘Displaced displacement: an a/r/tographic performance of experiences of being unhomed’’ (Yersiz yurtsuzluk: Evsiz olma deneyimine ilişkin a/r/tografik performans) başlıklı çalışmada, yersiz yurtsuz olma deneyimini görsel ve yazınsal performans çalışmalarıyla sorgulamıştır. A/r/tografik bir yaşam sorgulaması gerçekleştirdiğini belirten Golparian sanatçı, araştırmacı, öğrenen ve öğretmen kimliklerinin çoklu katmanları aracılığıyla ‘arada kalma’ ve ‘ait olamama’ mücadelesini estetik ve öznel yaşanmışlıkları ile açıklamıştır. Araştırmada kendisini ait olacak bir yer arayan göçmen, acılar ve kayıplar yaşamış bir birey olarak tanımlar ve bu kimliklerini a/r/tografinin sanatçı, araştırmacı, öğretmen kimlikleri ile birleştirip sorgulamasını gerçekleştirir. Araştırmacı, araştırma konusu olarak görseller ve metinler yaratma sürecinde kendisini ele almaktadır. Bu yaşayan performanstaki pedagojik süreçte; dil, ev, yabancılaşma, ötekileşme, görünmezlik, egzotizm, acı ve etik gibi kavramları sorgularken kelimeler ve görseller olarak yeniden yaratma ve bir araya getirme kaygısı ile öznel sorgulamasını gerçekleştirmiştir. Kavramları aracılığı ile acıyı anlamak ve acıyı paylaşmak için kendi deneyimlerini, anılarını açar. Diğerleri olarak belirttiği izleyicileri ile paylaşır ve bu sayede mücadelesini yeniden ziyaret ettiğini, hatırladığını

eleştirdiğini ve analiz ettiğini belirtir. Golparian'ın a/r/tografik bir yöntemle gerçekleştirdiği çalışmasında kendini araştırma nesnesi olarak ele alması ve sorgulamalarını kişisel olarak gerçekleştirmesi bu tezin konusu ve problem durumuna örnek oluşturması ayrıca yakından ilişkili olması dolayısıyla önemlidir.

Güler'in (2015) "A new practice based research method in art education: a/r/tography. the criticism of the paintings made for gershwin's rhapsody in blue" (Sanat eğitiminde uygulamaya dayalı yeni bir araştırma metodu: a/r/tografi gershwin'in rhapsody in blue adlı eserine yapılan resimlerin eleştirisi) başlıklı çalışmasında, George Gershwin'in 'Rhapsody in blue' isimli eseri iki aşamada resmedilip a/r/tografi yöntem bilimi işe koşularak sorgulamalar gerçekleştirilmiştir. A/r/tografik ilk çalışmasını üretmeden önce parçayı dinlemiş ve sadece çalgılara, ritimlere odaklandığını ifade ederek resimler üretmiştir. Araştırmanın ikinci kısmında ise eser ve eser sahibine yönelik bilgiler edinip müzisyenin hayatını araştırdıktan sonra tekrar resimler üretmiştir. İlk dinleyişte sorduğu sorulara net cevaplar bulamayan a/r/tografik ikinci aşamada edinilen bilgiler ile beraber cevaplar keşfettiği ve daha 'empatik' bir duyguya büründüğünü belirtir. Çalışmada bir konu hakkında edinilen bilgilerin duygu durumu üzerinde anlamlı farklılıklar yaratabildiği ve bunun görsel ifadeye yansıdığı görülmektedir.

Keser ve Narin'in (2017) "Sanat temelli bir soruşturma yöntemi: a/r/tografi" başlıklı çalışmasında, a/r/tografi'nin nasıl bir yöntem bilim olduğuna dair cevaplar aranmaktadır. Süreç içerisinde a/r/tografik bir çalışmanın nasıl şekillendiği, nasıl bir araştırma süreci izlenmesi gerektiğini öğrenmeyi amaçlayan çalışmada ilgili yöntem bilim üzerine beş adet makale incelenmiş ve cevap bulmak istenilen sorular bu makaleler üzerinden incelenmiştir. İncelenen makaleler, Kanada'da Richmond şehrinde gerçekleşen 'City of the richgate' projesi dahilindeki makalelerdir. A/r/tografik çalışmaların sonuçtan çok sürece odaklandığı ve bir soruna cevap arama durumundan daha çok, araştırma problemine ilişkin sanat ürünleri ve görseller yaratmaya yönelik bir yöntem bilim olduğu belirtilmiştir.

Coşkun'un (2017) "Postmodern sanat eğitimi anlayışına dayalı öznel tarih projesine ilişkin öğrenci görüşleri" başlıklı çalışmasında anasanat atölye dersi öğrencileri tarafından, öğrencilerin kişisel yaşam öykülerine dayanan belgeseller oluşturulmuştur. Anasanat atölye dersi içerisinde gerçekleştirilen çalışmada 6 öğrenci geçmişten günümüze uzanan kendi hayatlarına dair araştırmalar yapıp görseller

üretmişlerdir. Proje süreci ‘Bulutlu nesne’, ‘Öznel tarih şeridi tasarımı’, ‘Öznel tarih projesi araştırmaları’ ve ‘Öznel tarih projesi ile ilgili sunumlar’ ve ‘Öznel tarihin görselleştirilmesi’ başlıkları altında şekillenmiştir. Buluntu nesne başlığı altında öğrencilerden yaşadıkları ortamda saklı kalmış veya unutulmuş bir nesneyi sınıfa getirmeleri istenmiştir. Gün yüzüne çıkarttıkları bu nesne hakkında hikâyeler oluşturup eskizler yapan öğrenciler diğer aşamalarda doğdukları günden günümüzde bir tarih şeridi oluşturmuşlardır. Proje sonunda öğrenciler ile karma sergi düzenlenmiş ve projeye ilişkin görüşleri alınmıştır. Gerçekleşen bu proje kapsamında öğrenciler a/r/tografi ile tanışıp a/r/tografi araştırmacısı olma deneyimi yaşamışlardır.

Araştırmanın sonuç bölümünde; ‘Öğrencilerin neyin resmini yapacağı konusunda bilinçlendikleri’, ‘Atölye ortamının paylaşılabilirlik konusunda olumlu kazanımlara ev sahipliğı yaptığı’, ‘Öğrencilerin resim yapmanın, tekniğin ötesinde bir şey olduğunu keşfettikleri’, ‘Öğrencilerin, kalıplardan kurtulma anlayışını benimsedikleri’, ‘alışma sürecinde ağdaş sanat yaklaşımlarından ve disiplinlerarası ilişkilerden yararlanıldığı’ gibi sonuçlara ulaşıldığı açıklanmaktadır. Araştırmacı; resim anasanat atölye derslerinde öğrenme-öğretme sürecinin; öğrencilerin kendilerini rahat ifade edebilecekleri, kendi sorunlarını işleyebilecekleri ve bu süreçte etkin bir şekilde rol oynayabilecekleri ‘öğrenci merkezli bir eğitim anlayışı’ benimsenmesi gerektiğini önermektedir.

Boydaş (2018) ‘‘Resim sanatında ezoterik göstergeler ve bağlamlar üzerine bir inceleme’’ başlıklı Sanatta Yeterlilik tezinde, sanatsal ürünlerinde ezoterizm izlerinin bulunup bulunmadığını keşfetmeyi amaçlamıştır. Araştırmada, seçilen dokuz sanatçının eserleri ve sanatçının kendi eserleri mercek altına alınarak ezoterik izler taşıma durumları incelenmiştir. Süreç içerisinde; ‘günümüzde halen kullanılan ezoterik semboller’ ve ‘Ezoterizm kavramı içinde yer alan diğer öğretiler’ gibi alt problemlere cevap aranmıştır. Araştırmada yer verilen çalışmalar ikonografik ve göstergebilimsel yaklaşımlara dayandırılarak incelenmiştir. Boydaş (s. v 2018), a/r/tografi yöntembiliminin çalışmadaki yerine yönelik şu ifadelerde bulunmuştur; ‘‘Burada A/r/tografi insana ait davranışların sanatsal bağlamda anlaşılmaya çalışılması olarak ele alınmıştır. Bu tür incelemede yazara ilişkin nitelikler, süreç ve sonuç anlamlı bir şekilde çeşitlenebilir’’.

Güneş’in (2018) ‘‘Sanat eğitimcisi yetiştirmede alternatif bir yöntem: resim atölye dersinde a/r/tografi’’ başlıklı doktora tezinde Gazi Üniversitesi, Resim-iş eğitimi ana bilim dalında okumakta olan 7 öğrenci ile atölye dersinde a/r/tografi uygulamaları

gerçekleştirilmiştir. A/r/tografi uygulamalarının katkılarını, etkililiğini ve uygulanabilirliğini açığa çıkarmak amacı ile dersin öğretim üyesinin ve çalışmaları gerçekleştiren öğrencilerin görüşlerine yer verilmiştir.

Araştırma süresince A/r/tografi yöntemi kullanılarak öğrencilerdeki sanatçı, araştırmacı ve öğrenen- öğrenen rollerinin açığa çıkarıldığı, aynı zamanda uygulamalarda öğrencilerin kendi yaşam deneyimlerinden yola çıkarak oluşturdukları çalışmaların özgünlük bakımından güçlü olduğu belirtilmiştir. Öğrencilerin öğrenmelerinin ders dışında da devam ettiğini belirten Güneş, yazı yazma ve kendi yaşamını sorgulama gibi üst düzey becerilerde karşılaşılan zorlukların a/r/tografi yöntemi ile gözle görünür bir biçimde azaldığını gözlemlemiştir.

Özcan'ın (2019) "Tez yazım sürecindeki erteleme kavramı: A/r/tografik bir sorgulama" başlıklı yüksek lisans tezinde, problem durumu olarak ele alınan erteleme kavramı sanatsal dilde sorgulanmıştır. Tasarım süreci otobiyografik sorgulama ve öyküleme ile sanat eğitimi kapsamında yansıtılmıştır. Araştırmada kişinin kendi hayatıyla ilgili bir problem olan 'erteleme' öğretmen, araştırmacı ve sanatçı rolleri ile işe koşularak sorgulanmıştır. Sanatsal ifade dili olarak yoğunlukla kolaj kullanılan araştırmada erteleme kavramına dair çeşitli alt tanımlar ve cümleler keşfedilmiş bunların her biri için bir imajlar oluşturulmuştur. Tasarlanan imajlar çeşitli malzemelerin üzerine basılarak dijitalden gerçek boyuta aktarılan bir sanatsal ürün elde edilmiştir. Erteleme kavramına dair a/r/tografin kendi içinde bulup keşfettiği tanım ve cümlelerden bazıları şunlardır: 'İçimdeki erteleme', 'Yıkıntı', 'Yeşerme', 'Tasarımla dönüşüm', 'Yapılacaklar listesi sualtında', 'İçimdeki köksaplar', 'Dalgalanma'. Çalışmada elde edilen sonuçlar 'Sanatçı oluş', 'Araştırmacı oluş' ve 'Öğretmen oluş' başlıkları altında sunulmuştur. A/r/tografi yöntembilimi kullanılarak yazılan Türkiye'deki ilk yüksek lisans tezi olması dolayısıyla ilgili alanda çalışacak öğrenci ve araştırmacılara kaynak oluşturmaktadır.

Gülden Mavioğlu'nun (2019) "Bilinçaltına yönelik manipülatif unsurların indirgenmesine dayalı görsel kültür çalışmaları: bir a/r/tografi araştırması örneği" başlıklı doktora tezinde görsellerin bilinçaltı etkilerinin, ilişkisel bağlamlarının sorgulanması ve bulunacak cevaplar ile birlikte görsellerin bilinçaltı etkilerinin azaltılabilir olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma yaşayan sorgulama ile anlamlarının derinine inmeye olanak sağlayan "uygulama odaklı sanat temelli eğitim araştırması yöntemi olan a/r/tografi" ile gerçekleştirilmiş ve rizomatik analiz ile

incelenmiştir. Araştırma içerisinde; *'Bilinç altına etki eden görsel uyaranlar belirlenebilir mi ?'*, *'Görsel sanatlar eğitim programlarına, bilinçaltı etkilenimin sorgulaması nasıl dahil edilebilir?'*, *'Görsel uyaran kaynaklı bilinçaltı etkilenim a/r/tografi yöntemi ile değerlendirilebilir mi?'* şeklinde çeşitli araştırma problem cümlelerine cevaplar aranmıştır. Veri toplama yöntemi olarak video kaydı, yapılandırılmış gözlem, yapılandırılmış görüşme ve araştırma günlüğü kullanılmıştır. A/r/tograf araştırma içerisinde çeşitli uygulamalar gerçekleştirmiş ve ayrı başlıklar altında hepsine ilişkin ayrıntılı sonuçlara yer vermiştir. En genel sonuçlarda ise bilinçaltının dış uyaranlardan fazlasıyla etkilendiği ve bu süreçte ilk sırada görsel kültürümüzün bir parçası olan, dışarıda ve her yerde maruz kaldığımız görseller olduğu görülmektedir. Kişisel etkilenimlerde bireyin deneyimleri, öznel yaşantısı görselleri görüp beyinde kodlar oluşturması için en önemli ölçütlerden biri olarak ifade edilmiştir.

İnce, Işır ve Başar'ın (2019) *'Benlik algısının sanatsal ifadeye etkisi üzerine A/r/tografik bir araştırma'* başlıklı çalışmalarında, resim öğretmenliği bölümü üçüncü sınıf öğrencilerinin kendilerine ilişkin algılarını sanatsal ifade yoluyla ortaya çıkarmaları amaçlanmıştır. Araştırma 11 öğrenci ile gerçekleşmiş olup nitel araştırma kapsamında yer alan a/r/tografi yöntembilimi ile oluşturulmuştur. Veri toplama aracı olarak, öğrenci bilgi formları, açık uçlu sorular ve öğrencilerin ürettikleri sanatsal çalışmalardan yararlanılmıştır. Araştırma öğrencilerin bu yaşa kadar kendilerini algılama biçimlerini sanatsal ifade araçlarıyla sunmalarını amaçlamaktadır. Üç haftalık süreç içerisinde gerçekleştirilen çalışmada Anadolu Üniversitesi, Güzel sanatlar eğitimi bölümü 3. Sınıf öğrencileri ile çalışılmıştır. Araştırma öğrencilerin kendisini tanıması, çözümlemesi ve bunu sanatsal bir formda sunmaları açısından önem taşımaktadır.

Ebru Güler'in (2021) *'A/r/tographic inquiry for the transformation of pre-service art teachers concept of social justice'* (Resim Öğretmeni Adaylarının Sosyal Adalet Kavramının Dönüşümüne Yönelik: A/r/tografik Sorgulama) başlıklı çalışmasında resim öğretmenliği bölümü ikinci sınıf öğrencilerinin çevreleri hakkında sorgulama yapmaları ve eleştirel bir bakış ile çevrelerini yorumlamaları amaçlanmıştır. Araştırma 13 öğrenci ile gerçekleşmiş olup elde edilen veriler yarı yapılandırılmış görüşme, araştırmacı günlükleri ve doküman analizi ile toplanmıştır. Öğrenciler 10 haftalık süre içerisinde; *'alışveriş merkezi'*, *'çarşı'*, *'semt pazarı'*, *'modern bir cadde'* ve *'eski bir yerleşim yerine'* yaptıkları seyahatlerinde çevreleri hakkında sorgulamalar yapmış, toplumsal

meslekler hakkında farkındalık kazanmış, işitsel ve görsel deneyimlerini sanatsal çalışmalara yansıtmışlardır. Elde edilen bulgular “Hayat boyunca - farkına varmak ”, “Fikirlerin dönüşümü - yaratma ”, “Odak gezisi deneyimleri - keşif ” tema başlıkları altında ayrıntılandırılarak sunulmuştur. En genel sonuç ise bu çalışmada öğrencilerin adalet eşitlik ve yaşam kavramlarını sorgulayarak gerçek yaşamın içinden bir öğrenen rolü edindikleri, tasarımları ile sanatçı rolü edindikleri ve araştırma süresi boyunca araştırmacı rolü edindikleri üzerinedir.

3. YÖNTEM

Problem durumu olarak ele alınan duygusal bağlanma kavramı ve bağlanma kavramının kişisel yaşanmışlıklar üzerindeki etkileri uygulama odaklı sanat temelli bir araştırma yöntemi olan a/r/tografi yöntembilimi ile sanatsal ifade dili kullanılarak oluşturulmuştur. A/r/tografi'nin öğelerinden olan rizomatik analiz ve metafor sanatsal çalışmaların üretim aşamasında işe koşulmuştur. A/r/tografik araştırmaların geleneksel araştırmalardan farklı olarak, “*sorgulama*” kapsamında nitelendirilmesi ve nihai bir sonuca ulaşmaktan daha çok uygulama ve süreç odaklı bir yöntembilim olması dolayısıyla (Keser ve Narin, 2017, s. 193), araştırmacının kişisel sorgulaması kronolojik bir sıra takip edilerek açıklanmış ve tasarım süreçleri ile detaylandırılmıştır.

3.1. Sanat Temelli Araştırma

Sanat temelli araştırmalar (Art -based research - ABR), McNiff (2008) tarafından “araştırmacılar ve çalışmalarda yer alan kişiler için anlama ve inceleme deneyiminin özgün bir yolu olarak sanatsal süreçlerin sistematik kullanımı” şeklinde tanımlanmıştır. (McNiff, 2008). Sanatın, geleneksel araştırmalar arasında kullanımı benimsedikçe sanat temelli araştırma yöntemleri gelişmeye ve çeşitlenmeye başlamıştır. Sanat temelli araştırmayı karakterize etmek zordur çünkü biçimleri ve yöntemleri; sanatçıların deneyimlerini tanımlama, yorumlama ve deneyimlerden anlam çıkarma yöntemlerine göre çeşitlenmektedir (Finley, 2008, s. 79). Geleneksel nitel araştırmalarda veri toplama aşamasında araştırmacılar genellikle mülakatlar, odak grupları, görsel çıkarım ve gözlemleri içeren saha çalışmaları gibi belgelendirmeye dayalı teknikleri kullanırlar. ABR yaklaşımlarında ise sanatçı- araştırmacılar dijital hikâye anlatımı, fotoğrafçılık, çizim, şiir yazma ya da performans sergileme gibi veri toplamak/üretmek için yenilikçi, sanatsal olarak ilhamlar içeren yöntemler uygulayabilirler. Nitel araştırmaların aksine bir çok ABR projesi sadece bir soruna yanıt vermeyi amaçlamaz, aynı zamanda karmaşıklığa bile odaklanabilir ve ortaya çeşitli sorular atabilir. Sanatçı-araştırmacılar, izleyicilerde kesinlikten çok belirsizlik üretebilir (Wang, Coemans, Siegesmund, Hannses, 2017, s. 12).

Geleneksel bilim araştırmaları ve geleneksel araştırmaları zenginleştirmek amacıyla sanat temelli araştırmalar yetmiş yıllık süreden bu yana kullanılmaktadır. Sanat temelli araştırma, sosyal bilimler araştırmalarını disiplinler arası bir ele alışla

biçimlendirmek üzere sanatlardan yararlanan metodolojik bir araçtır (Macaroğlu Akgül, 2021, s. 20).

Sanat temelli araştırmalar, karma metot araştırmalarının bir parçası olabilirler. Araştırmacılar nicel, nitel veya sanat temelli araştırma yöntemlerini bir araya getirerek karma metot araştırmaları düzenleyip oluşturabilirler. Karma metot araştırmaları tek bir metodun sınırlayıcılığından çıkıp çoğulcu ve bütünsel bir yaklaşımı ifade eder. Watson (2019), karma metot için; “*araştırma metot örgüsü*” metaforunu kullanmıştır. Kullanılan metotlar örgünün parçaları gibi birbirine bağlı ve her biri aynı öneme sahiptir. Sanat temelli araştırmaların bu örgüde bulunması verilerin yaratıcı bir boyutta teknik olarak bir araya getirilmesine imkân sunacaktır (Watson, 2019). ABR’ in araştırmacıların yeni anlamlar üretebilmelerinin yolunun açılması ile üretken ve derinlemesine bir anlayışın desteklendiği yeni bakış açıları mümkün olmaktadır (Barone ve Eisner, 2012).

Sanat temelli araştırmalarda iç gözlem önemlidir. İçe bakış, bir sanat eseri veya öğrenimi yaparken yaratıcıda oluşan içsel düşünme, şüpheler, çatışmalar ve yeniden tanımlamalar fikirlerin araştırılma süreci ile ilgilidir. Bu bağlamda yaratıcılar kendilerini gözlemler. İçe bakış, ABR içerisinde otoetnografik iç gözlem olarak da sunulabilir (Topolovcan, 2016, s. 1150).

3.2. Sanat Temelli Eğitim Araştırması

Sanat temelli eğitim araştırmaları (Art-Based Education Research - ABER); sanat, araştırmacı ve araştırma işbirliği içerisinde yürütölen bir araştırma sürecini yorumlamayı ve araştırma sorularına cevap aramayı kapsar. Eğitim ve sanatın, araştırma sürecine katılmasını temel alan ABER yaklaşımlarının en önemli özelliği, araştırmacılara “etkileşimli” bir araştırma süreci sunmasıdır. Çünkü eğitim ile sanat, sanat temelli eğitim araştırmaları içerisinde birbirini tamamlar, destekler ve araştırma sürecine olan etkileri (yansımaları) olarak kabul edilen bakış açılarının genişlemesine katkı sağlar (Bedir Erişti, 2015, s. 386).

Diğer eğitim araştırmaları ile ABER arasındaki en belirleyici fark şudur ki, diğer geleneksel yaklaşımlar sonuçlar ortaya koymak ve kesinliğe ulaşmaya çalışan bulgular edinmek için bilgiyi araştırmaları. Sanat temelli eğitim araştırmalarındaki amaç ise “*perspektiflerin geliştirilmesi*” -“*Bakış açılarının geliştirilmesi*” olarak tanımlanabilir (Barone and Eisner, 2006, s. 96).

Sanat temelli eğitim araştırmalarında kullanılan tasarım öğeleri araştırmacının kullandığı sanat formuna göre değişiklik gösterebilir. Mevcut ABER çalışmalarında kısa öyküler, eğitim eleştirisi, edebi denemeler, şiir ve tiyatro gibi edebi karaktere sahip sanat biçimleri kullanılmıştır. Sanat temelli araştırma ilke olarak plastik ve gösteri sanatları da dahil olmak üzere sözlü olmayan sanatları da ele alabilir (Barone and Eisner, 2006, s. 95).

Eğitimde sanat temelli araştırmaların; sanattaki uygulama boyutunun, pedagojik ve politik kurama ilişkin yön bulmak için perspektifler sağlayan bir soruştırma biçimi olduğu belirtilmektedir. Bu sebeple sanat temelli araştırmalar, eğitsel araştırmalardan; tıp, ticaret bilim gibi alanlara kadar uzanmıştır. Yaratıcı bilimin yöntemlerini tanıma isteği, böyle bir araştırma biçimine olan ilgiyi artırmakta ve araştırma üzerindeki tartışmaları canlı tutmaktadır. Sanat temelli eğitimin ne olduğu tartışmaları devam ederken 21. Yüzyıl başlarında yeni bir metodolojinin biçimlenmesine alan oluşturulmuştur. “A/r/tografi” olarak kavramsallaştırılan bu yeni metodoloji, benzersiz bir “pedagoji” ve “sanat uygulaması” üzerinde şekillenen bir yöntembilimi temsil etmektedir (Keser ve Narin, 2017 s. 195).

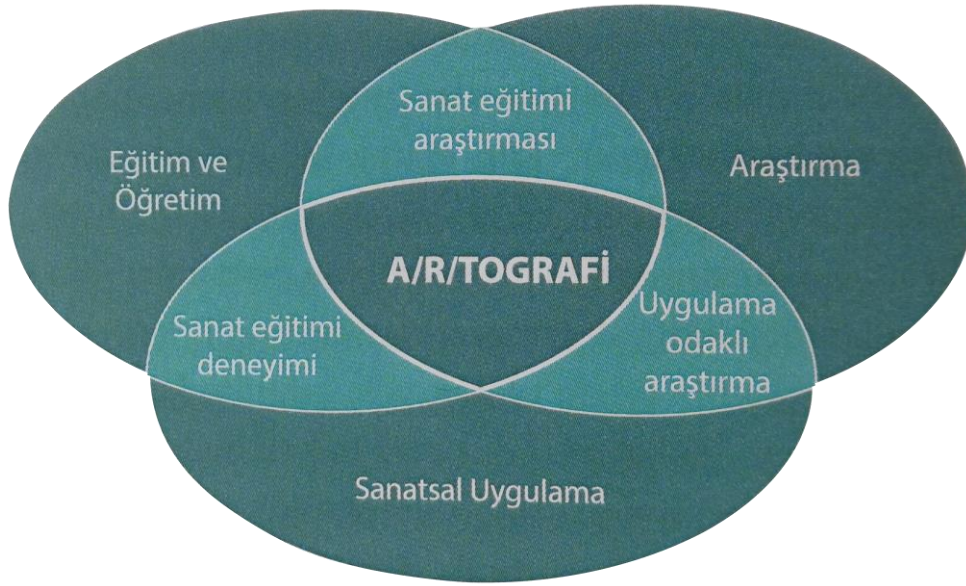
3.2.1. A/r/tografi

A/r/tografi eğitim ve sanat alanlarını birleştiren uygulamaya dayalı bir araştırma yöntemidir. Profesyonel eğitimci, sanatçı ve araştırmacıların araştırma sürecinde bir araya geldikleri a/r/tografi araştırmaları Deleuze ve Guattari'nin (1987) rizomatik yaklaşımını temel almaktadır. Rizomatik yaklaşım; nesnelerin, fikirlerin ve yapıların bir araya gelmesi ile yeni anlamlar orta koyma ve dinamik bir alan yaratma durumudur. A/r/tografi, kuram ile uygulamalar arasındaki ilişkiyi rizomatik bir temel izleyerek sorgular ve sorgulama sonucundaki yeni oluşumu tamamlayarak dönüştürür (Irwin, 2013, s. 45). A/r/tografik araştırma sürecinin uygulama tabanlı olma durumu, araştırmacının sanatsal ve pedagojik bağlamlara uygulamaları temele koyarak odaklanmasını sağlar. Süreç içerisindeki pedagojik yönler uygulama deneyimine yansımakta ve uygulama ile birlikte şekillenmektedir. Uygulama süreci; araştırmacıya öğretilir, yeni deneyimlere alan tanır ve yeni problem durumları oluşmasına imkân sağlar. Oluşan yeni problem durumları ise sanatsal eylemlere dönüşür. Sanatsal üretim süreci ve pedagoji süreci aynı payda altında uygulamayı geliştirmekte ve beslemektedir.

(Bedir Erişti, 2021, s. 16). A/r/tografi metodolojisi esnek olması dolayısıyla tasarımcı profiline ve tasarım sürecine uyarlanabilir (Valdovinos Rodriguez, 2017, s.4).

Irwin a/r/tografinin kaynağının eski zamanlardan günümüze uzandığını belirtmektedir. Bir çok siyasal ve felsefi düşüncenin temelini Antik Yunan'a dayandığı gibi a/r/tografi'nin temeli de Aristoteles'in bilginin üç evreni olan *theoria* (teori), *praxis* (yapma) ve *poesis'e* (yaratma), dayanmaktadır. A/r/tografi terimindeki ilk üç harfteki gösterge her ne kadar bizi "a/r/t" yani sanat kavramına götürse de çoklu kişilik katmanlarından oluşmaktadır. *Sanatçı* (artist), *araştırmacı* (researcher) ve *öğretmen* (teacher) kelimelerindeki baş harflerden gelmektedir. Kelimenin son bölümünde ise "grafi" eki ile yazma ile ilişkisi gösterilmektedir. Bu belirtilen kavram ve kimlikler arasında ayırmadan çok bir bitişiklik ve birliktelik söz konusudur (Irwin vd, 2006 s.70). A/r/tografik süreçte öğretme- öğrenme yolları ve öğretmen – öğrenci kimlikleri birbirinden ayrılamayan olgulardır. Tam olarak eşit dağılan roller olduğu da ile sürülemez. Roller ne tam olarak ayrışabilir ne de sürece eşit ve tam bir denge içerisinde dağılabilir. A/r/tografide öğretme ve öğrenme değişkenlik gösterebilen ve ilişkisel paylaşılan süreçlerdir. İçerisinde barındırdığı araştırmacı, sanatçı, öğretmen ve öğrenci kimlikleriyle birlikte A/r/tografik sürecin daha önce düşünülmemiş alanlar keşfedip, ortaya çıkarabileceği öngörülebilir (Barney, 2009).

A/r/tografi araştırması içerisindeki kimlikler süreç içerisinde birbiri ile etkileşime girerek araştırmayı yapılandırır. (Şekil 4.1.). Sanatçı (artist), araştırmacı (researcher) ve öğrenen- öğreten (teacher) kimliklerinin gerçek yaşam deneyimlerini içeren uygulama temelli bir araştırmadır. Bu çoklu kimlik yapısı sanatsal uygulamalar ve pedagojik süreç ile ilişkilendirildiği zaman sanat ve eğitim arasında kurulan bir bağ ve sanat eğitimi odaklı deneyim, gibi farklı sorgulamalar oluşmaktadır (Bedir Erişti, 2021, s. 8). A/r/tografi bilgiyi keşfetmek yerine yaratmak için sanat ve eğitim içerisinde oluşan uygulamalarla, bağlantı kurma çabası dolayısıyla sürekli sorular sorar (Irwin vd., 2017, s. 476). Genel yapısı itibari ile A/r/tografi; sürdürülebilir tasarım süreci oluşturmak için bir metodolojidir. (Valdovinos Rodriguez, 2017, s.4).

Şekil 4.1. A/r/tografi - Araştırma - Eğitim ilişkisi (Bedir Erişti, 2021)

Yaratıcılığa a/r/tografik olarak değer vermek, yaratıcı ve analitik uygulamalarını birleştiren sanatçılara açıklık talimatını kaybetmeden öğrenmenin rolünü bütünsel olarak genişletmektedir (Wiebe, 2016, s. 1168). Yaşam içerisinde durağan kalmadan sürekli iç içe geçmiş bir var olma süreci içerisinde ilerlemekteyiz. Yaşamın bu durağan olmayan yapısı bizi sürekli düşünmeye, sorgulamaya ve bilinenlerin ötesindekileri düşünmeye itmektedir. Bu anlamda A/r/tografi çalışmaları daha çok ‘sanatsal yaşam sorgulama’ olarak kavramsallaşmaktadır (Güneş, 2018, s. 21).

A/r/tografi sanat yapma sürecinde, araştırmak, öğretmek- öğrenmek arasında yarattığımız boşluklarda ve sınırlarda yaratıcı uygulama; beklenti, huzursuzluk, belirsizlik yerlerini açığa çıkarmak için kullanılabilir. Hayatımızın çoğu bu belirsiz alanlarda ortaya çıkmaktadır (Irwin vd., 2017, s. 479). A/r/tografi, soruların cevapları için profesyonelce ve sınırlar çerçevesinde bakmak demek değildir. Sorular ile çevrelenmiş, meşgul eden ve sürekli yenilenen bir sorgulama biçimidir. Kişinin araştırmacının içine dahil olması ile birlikte aktif katılımlı ve ilişkisel bir model olmayı hedeflemektedir. Dolayısıyla A/r/tografinin, sanatsal ve edebi yorumların deneyim ile birleşmesi ile meydana gelen, anlam arayan ve anlamları somutlaştırmaya çalışan yaşayan bir sorgulama süreci oldu söylenebilir (Güler, 2021, s. 30).

3.2.1.1. Yaşayan sorgulama

Yaşayan sorgulama sanatçı, araştırmacı ve eğitimcilerin yapmakta olduğu uygulamaların tümüdür. “Görsel ve metinsel sunumlardan ziyade, görsel ve metinsel anlayışlar ve deneyimlerle oluşturulan somutlaştırma/cisimleştirme” (Springgay vd, 2005, s. 902) olarak tanımlanır. Bu tanım görsel biçimlere yönelik olsa da duyuşsal biçimler için de düşünülebilir. Yaşayan sorgulamadaki araştırma, tekrarlanan, yansıtıcı ve duyarlı katılım biçimleri ile anlam yaratırken kuramsal, sanatsal ve uygulama yolunu kullanmak ile ilişkilidir. “*A/r/tografi kişisel, politik ve profesyonel yaşamlarımızı inceleyen bir yaşam uygulaması ve deneyimidir*” (Irwin and Springgay, 2008).

A/r/tograflar yazma sanat yapma ve anlamları birlikte üretirler. Bu şekilde metin, araştırma ve görseller arasında ortaya çıkanlar görülmeyeni ve bilinmeyeni şekillendirir. Yaşayan sorgulama görsel sanatlar eğitiminin bilişsel bir boyuta taşınması evresinde önemli bir araçtır. Yaşayan sorgulama sayesinde öğrenciler deneyimler ve yaşam yazma süreci içerisinde yeni anlamlar üretme ve sorgulama konusunda bilinç kazanmaktadırlar (Güneş, 2018, s. 32).

Geleneksel araştırma yaklaşımları araştırma bulgularını sunmak için standart kalıp yollar izlerler. A/r/tografik bir projeyi ortaya koymanın doğru ya da yanlış bir yolu yoktur. Çalışma ile ilişki kurmayı sağlayan yollar vardır ve bu yollar çalışmanın izleyicisi/okuyucusu tarafından yeni anlamlar oluşturma durumuyla ilişkilidir (Irwin, Barney ve Golparian, 2016, s. 201).

Araştırmanın çıkış noktası olan bağlanma kavramı, ‘sadece’ tez konusu kapsamında düşünülmüş bir sorun değil, araştırmacının eğitim seviyesi ve psikolojiye olan ilgisinin de gün geçtikçe çoğalması üzerine en az on sene üzerinde düşünülen ve yenilenerek “sürekli yeni sorgulamalar doğuran” bir kavramdır. Bulgular kısmında işlenen ve seyirci ile buluşturulan bu süreç bu tez kapsamı dahilinde “bitmiş” olarak görünse de araştırmacının yaşam sonuna kadar sorgulamaya devam edeceği ve kavramın önemini, öğretmen kimliği takınarak herkese anlatmak istediği gerçek bir yaşayan sorgulamadır.

3.2.1.2. *Otobiyografik Sorgulama*

Kişinin kendisi tarafından yazılan ve geçmişten günümüze kadar uzanan tüm hayat hikâyesini anlatmasını ifade eden anlatı türü otobiyografidir. Bu güne kadar yaşadıkları ile araştırmacının şuan ‘olduğu kişi’ olmasını sağlayan yerler, kişiler ve mekânlar, kısacası hayatındaki her şey o çalışmanın bütünü oluşturur. Araştırmacı, süreç esnasında bu hikâyeyi kronolojik olarak dökmek zorunda değildir. Araştırması ile ilgili bölümden başlayıp daha sonra geçmişe gidip sorgulamalar gerçekleştirip, o olayla ilgili bağını ortaya koymayı amaçlayabilir (Boucher and Holian 2001’den aktaran Bedir Erişti 2016).

Araştırma sürecinde sosyal ve davranışsal fenomenleri incelerken araştırmacının bir kısmına veya süreç içerisine yaratıcı ve aktif bir yan olarak sanat dahil edilir. Sanatçı- araştırmacılar bu aktif süreç içesine kendilerini de aldıklarında “*içten bir bakış açısı*” ve derinlik eklemiş olacaklardır. Araştırma sürecine sanatçıdan bir parça, süreklilik ve sanatsal ifade biçimleri eklendiğinde sanatçı-araştırmacı kendi öz hikâyesini araştırmaya katmış olmaktadır (Wang, Coemans, Siegesmund, Hannses, 2017, s. 15).

Sanat temelli araştırmalarda karşımıza çıkan otobiyografik sorgulama, edebi bir metin, yaşamsal kurgular, ideolojik yansımalar, kişisel deneyimler ve söylemler üzerine şekillenebilir. Çalışma süreci içerisinde otobiyografi temelli veriler; bazen katılımcıların kişisel deneyimleri bazen ise araştırmacının kendi hayatına dair deneyimler üzerinden araştırılıp toplanabilir. Kişisel deneyimler ile ilintili saha incelemeleri, günlükler, notlar, anılar, aslında araştırmacının kendisini anlattığı dökümanlardır. Süreç aktarılırken hatasız ve yapay bir mükemmellik yerine tecrübelerin, acıların ve yetersizliklerin göz önüne serildiği bir gerçeklikle sunulmalıdır. Otobiyografik veriler, etnografik ve A/r/tografik araştırmaların içerisinde kullanılabilir. Otobiyografik veriler oto-etnografik gibi farklı yaklaşımlarla da elde edilebilmektedir (Bedir Erişti, 2016, s. 156).

Kişinin kendisi ile ilgili herhangi bir düşüncesi etnografik araştırma unsurları barındırır. Otoetnografik, iç gözleme dayalı araştırma (*otobiyografi*); düşünmenin, süreçlerin, fikirlerin ve çatışmaların içsel işleyişi hakkında ayrıntılı metin notları (tanımlar, kayıtlar, günlükler) ile başlar. Bu tür kayıtlar daha sonra diğer yazılı kayıtlar gibi niteliksel anlamda analiz edilebilir (Topolovcan, 2016, s. 1150).

3.3. Yöntem olarak Metafor/ Mecaz

“Metafor özü itibariyle, soyut ilişkileri anlamak veya formüle etmek üzere somut bir imgenin kullanılmasında yatmaktadır”(Draaisma, 2014, s. 34). Metafor kavramı yunanca meta (over, cross) ve pherein (to carry, bear) kelimelerinin birleşimi ile yani ‘metapherein’ den türemiştir. Duygu , yön, düşünce ve eğilimlerin bir yerden başka bir tarafa (kelimeye, ya da oluşa) transfer edilmesi şeklinde tanımlanır (Şahan, 2017, s. 167). Genellikle dilbilimsel bir konu olarak ele alınan metaforlar insan zihni ve psikolojisi ile ilgili düşünsel süreçleri içermektedir. Türkçe karşılığı “mecaz” olarak karşılık bulan metaforlar kelimenin ifade ettiği anlamların dışında başka anlamlar ve benzetmeler ifade etmesi ile meydana gelmektedir (Kılıç ve Altıntaş, 2016, s. 189).

Metafor ve metonimi yolu ile dünyayı akla yatan bir hale çevirebilir ve çeşitli bağlantıları duygularımıza uygun hale getirebiliriz. A/r/tografi araştırmacıları bu konuyu özellikle tercih etmektedirler. Özne/nesnelerin yer değiştirmesi sonucunda metonimi, göstergelerin yer değiştirmesi ile de metafor elde edilir. Bahsedilen bu kinaye türleri anlam kazanmanı yollarını açmaktadır. Metaforlar, anlamların kendini yarattığı ya da yaratamadığı iç içe geçmiş ilişkiler halinde bulunmaktadır. Sanatsal açılımlar bu süreç içerisinde yaratılmaktadır (Irwin and Springgay, 2008, s.90). Soyut düşünme tarzında önemli bir yeri olan metaforlar sanatçılar tarafından sıklıkla kullanılmakta ve eserlerini bir çeşit metafor olarak karşımıza sunmaktadırlar. Geçmiş tarihimizden bu yana metaforların sanatsal bir ifade biçimi olarak kullanıldığını görmek mümkündür (Kılıç ve Altıntaş, 2016, s. 185).

Tez konusu kapsamındaki bağlanma kavramı otobiyografik sorgulama içerisindeki veriler ile oluşturulmuş ve sanatsal aktarımda metaforlardan yararlanılmıştır. Oluşturulan tasarımlar kolaj ve asamblaj tekniği temelinde şekillenmiş ve süreç içerisindeki kişisel simgeler tasarım içerisine yerleştirilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmaya yönelik tasarım sürecindeki sorgulamalar ve araştırmaya yön veren süreçler görseller ile aşamalar halinde aktarılmıştır. “Araştırmanın Problemi” başlığı altında tez konusu kapsamında yanıt aranan sorulardan çoğu ilgili alanyazın bölümünde cevap bulmuştur. Bağlanma kavramının kişisel sorgulama kısmı ve sanatsal ürünleri bu bölümde aktarılacaktır. Ele alınan kavramın geçmişten gelen bir sorunu yansıtması dolayısıyla geçmişten gelen fotoğraflar, yazılar, anılar ve tez sürecindeki sorgulamalardaki veriler için araştırma günlüğü (AG) kullanılmıştır. Öykülemeler ve tasarım süreci A/r/tografik sorgulamaya dayalı rizomatik bağlantılar ile ifade edilmiştir.

Tez problemini oluşturan ‘duygusal bağlanma’ / ‘bağlanma’ kavramlarının araştırmacının hayatındaki çıkış noktası ve nasıl fark edildiği, keşif sırası izlenerek; kronolojik bir sıra ile aktarılmıştır. ‘Bağlanma farkındalığı’ başlığı altında otobiyografik sorgulama ile araştırmacının yaşantısına dair bilgiler ve keşfedilen bağlanma örüntüleri aktarılmıştır. ‘Tasarım sürecine metafor’ başlığı altında rizomatik analiz yöntemi işe koşularak yaşanan olaylar ve olgular arasında anlam aranmış ve sanatsal ürün için tasarımlar, görseller oluşturulmuştur. ‘Tasarım sürecinde metafor’ başlığı altında araştırmacının hayatında ‘bağlandığı’ objeler ve anılar ile bağlantı oluşturulmuştur. Bağlanma sürecindeki kişiliğe yansıyan ‘biriktirme’ davranışı temelinde, biriktirilen ve yıllarca saklanan bazı materyaller asamblaj tekniği kullanılarak çalışmaların içerisinde kullanılmıştır. Anıları görselleştirmek adına kolaj ve asamblaj teknikleri kullanılırken, araştırmacının simgeler halinde tasarıma koymak istediği objelerin imajları çizgi ve lekeler işe koşularak resmedilmiştir.

“A/r/tografî özünde sanatçı/araştırmacı/öğretmen olarak kişinin kendi kendisiyle (kendi yaşam deneyimleriyle) ilgilidir.” (Güneş, 2019, s. 34). Bu araştırmada A/r/tografî yöntembilimi ile araştırmacının kendi deneyimleri, kendi hayatıyla ilgili sorgulama ve anlam üretme süreçlerine yer verilmiştir. Yaşayan sorgulama olan bu çalışma kişisel deneyimlerin sanatsal aktarımı üzerine yapılandırılmıştır. Kullanılan yöntembilim için kesin ve net bir aktarım şekli olmaması sebebi ile, her A/r/tografik çalışma farklı süreçler izleyip farklı yapılandırılabilir. Yaşam yazmayı içeren A/r/tografî yöntembilimi, kişisel deneyimler ile şekillenmesi dolayısıyla her araştırma süreci kendine has bir yapıda oluşacaktır. Araştırmanın katılımcısı aynı zamanda araştırmacısı

olduğu için bulgular kısmındaki başlıklar altında kişisel ifadeler kullanılarak aktarım yapılmıştır.

4.1. Bağlanma Farkındalığı

4.1.1. Düşünsel / psikolojik sorgulama süreci

Bu bölümde sanatsal tasarım sürecinden önce kişisel bağlanmanın keşfedilmesine dair anılar/ objelere yer verilecektir. Otobiyografik bir sorgulama olması dolayısı ile ve bağlanma kavramının geçmişe dayanması dolayısı ile önce düşünsel sorgulama ve keşif süreci aktarılacaktır.

Genç bir birey olarak kendi kişisel sorgulamalarıma başlamam yakın bir tarihten gelmemektedir. İlişkilerimi, yaşayış tarzımı, aynı anda bir çok şeye duyduğum ilgiyi ve bazen hiçbir şeye duymadığım ilgiyi hep kendi içinde sorgulayan biri oldum. ‘Bağlanma’ ile ilgili hikayem bazı objeleri bazı yerleri çok sevmem ve hayatımda fazla büyük bir yere koymam ile başladı. 2018’de vizyona giren Gaspar Noe filmi ‘Climax’ (http-2) dansa duyduğum ilgi ile birlikte beni resmen büyülemişti (Görsel 4.1.). Herkese filmi tanıtmak istiyor sanki filmi ben çekmiş gibi sahipleniyordum. Film ile içselleşmek adına yönetmeni araştırıyor ve yönetmenin film çekme tarzını, filmlerinde kullandığı ‘imza’ ifadeleri bulmaya çalışıyordum. Bu tavrım araştırmacı kişiliğimi beslediği için bazı obje ve olaylara bağlanma çerçevesinden olaya hiç bakmamıştım. Film afişleri ve içeriklerini paylaşmaktan hoşlandığım sosyal medya hesabımda afişi, ‘Bu film insana önce kendini unutturur, sonra iki tokat atarak geri getirir. Kendime geldim!’ (AG. 2018.) notu ile paylaşmıştım. Film ile aramda oluşan bağ, sadece o filme özgü kalmadı ve neden bu kadar sevip benimsediğimi sorgulama yolumda itici bir güç oldu.

Görsel 4.1. *Gaspar Noé – Climax film afişi – (İzmir – Konak pier 2018)*

Bağlanma sürecimi keşfederken bazı şeylere çok fazla bağlandığımı bazılarında karşı ise umursamaz bir tavır ile yaklaştığımı fark ettim. Bu, insanlar ile olan ilişkilerimde de geçerliydi. Bazı dostlarım ile çok iniş çıkışlı ve yoğun bir ilişki yaşarken diğerlerinin ne yaptığı hiçbir şekilde beni ilgilendirmiyordu. İlgili literatürde bulunduğum durumun açıklaması şu şekildeydi:

Kayıtsız / kaçınan bağlanma stiline sahip bireylerde kendilik modeli (içsel çalışan modeller) olumlu iken başkaları modeli olumsuzdur. Bağ kurdukları kişiler ile mesafeli bir yaklaşım gösterirler. Kendilerinin çok değerli görürken başkalarına karşı umursuz bir tavır içerisindeyler. Diğer kişilere ihtiyaçları olabileceğini düşünmezler ve

ilişkilerinde mesafeli bir tavır sergilerler. Bağımsızlıklarına düşkün bir yaklaşım içerisindedirler (Özyurt, 2021, s.18).

Tez konusu kapsamında literatürde bulduğum bazı noktalar beni yansıtıyor, bazıları ise tam zıt yönde seyrediyordu. Bağlanma kavramımı düşünsel olarak sorguladığım süreçte kendimi hiçbir bağlanma stiline yakın hissetmiyordum. Düşünce ve sorgulamalar devam ederken bağlandığım şeyleri ve kaçtıklarımı düşünüp analiz etmeye başladım.

Bağlanma sürecinin ortaya çıkışı ve gelişimi bebeklik ve erken çocukluk dönemine dayanmaktadır. Bireyin bir şeye fazla bağlanması ya da bağlanmaktan kaçması çocukluk döneminde fiziksel ya da duygusal istismara maruz kaldığının göstergesi olabilir. UNICEF'e göre duygusal istismar ; 'Çocuğun gücünü aşan, yaşıyla orantısız beklentiler içinde olma, kapasitesinin ve isteklerinin sürekli kötülenmesi, sosyal ilişkilerden mahrum bırakılması, ağır sonuçlar doğuran sosyal zarar verme' şeklinde tanımlanmaktadır (Özyurt, 2021, s. 30). Güner ve arkadaşlarının (2010, s. 109) ise duygusal istismar tanımı şu şekildedir:

Çocuğun iç görüntüsünü ya da duygusal bütünlüğünü bozan her türlü eylem ya da eylemsizliktir. Reddetme, yalnız bırakma, aşırı koruma, aşırı hoşgörü, baskı, sevgiden ve uyarandan yoksun bırakma, sürekli eleştiri, aşağılama, tehdit, korkutma, yıldırma, suça yöneltme, suçlama, yok sayma, çocuğun yaşına ve özelliklerine uygun olmayan beklentiler içinde olma, çocuğu aile içi uyuşmazlıklarda taraf tutmaya zorlama, aile içi şiddete tanık etme vb. davranışlarıdır.

İlgili literatürde araştırmalar yaparken geçmiş yaşantımı ve çocukluk dönemimi sorguluyordum. Kendimi net bir tanımlamanın içinde bulamasam da sahip olduğum davranış özelliklerinin hangi bağlama örüntüleriyle eşleştiğini anlamaya çalışıyordum. Güneş (2016, s. 27), bağlanmanın ileriki yaşlardaki etkileri ile ilgili şu açıklamalarda bulunuyordu; "Çocukluk döneminde annesi ile güvenli bağlanma yaşamış çocukların okul arkadaşlarına, öğretmenine sokaktaki arkadaşlarına veya sahip olduğu eşyaya bağlanması 'dengeli' olur." Cümleyi içselleştirdiğimde her zaman 'dengeli' bir bağlanma davranışı göstermediğimin keşfine varmıştım.

Eskişehir'e tekrar yüksek lisans eğitimim için geldiğim sene satın aldığım 'para çiçeği' (Görsel 4.2.) ile ilişkim beni bile şaşırtmıştı. Yalnız yaşadığım için onu bir arkadaş, neredeyse bir insan gibi görüyor sürekli ilgileniyordum. Şehir dışına çıkmak zorunda kaldığım zamanlarda ise son derece ciddi bir panik ile kime emanet edeceğimi

şaşıran bir tavır sergiliyordum. İnsanlar dışında, ‘objelere bağlanma’ durumlarımın bazen ilgi çekici derecede arttığını gözlemlemiştim.

Görsel 4.2. “Henüz bebek” (2018).

Görsel 4.3. “Artık yetişkin” (2022).

Bağlanma stillerinin yetişkin bağlanma kuramındaki isimleri; güvenli, kayıtsız saplantılı ve korkulu/kaygılı olarak ayrılmaktadır. Güvenli bağlanma stiline sahip bireyler başkaları ile ilişki başlatmada zorluk çekmezler ve ilişkileri dengelidir. Kayıtsız bağlanan bireyler, partnerlerinin çok fazla bağlandığını düşünüp uzak durma eğiliminde olan bireylerdir. Saplantılı bireyler ise kendileri hakkında olumsuz düşünceler barındırırken karşısındaki kişiyi üstün görmekte ve takıntılı yaklaşımlar sergilemektedir. Kaygılı kararsız bağlanma stiline sahip bireyler partnerlerini çok fazla sevmediklerini düşünmekte ve ilişkiyi bitirmek istemektedirler. Bahsedilen bağlanma stilleri duygusal ilişkiler için geçerli olduğu kadar arkadaşlık ilişkileri için de geçerlidir. Tüm sosyal ilişkilerde bağlanma stillerinden yola çıkarak davranışlar ve ilişkinin yürüme şekli öngörülebilmektedir (Kaya ve Karahasanoğlu, 2019, s. 54). Kişisel sorgulamamı gerçekleştirirken güvenli bağlanma başlığı altındaki çoğu özelliği taşımamla birlikte bazen duygularımı uçlarda yaşamam beni bu ‘mantıklı - seviyeli’ bağlanma örüntüsünden dışarı atıyordu. Bağlandığım objeleri fark ettikçe (Görsel 4.3) bu durumu daha çok sorgulamaya başladım.

Görsel 4.4. "14 senelik anılar - Kırmızı kutu "

Tez konusu kapsamında literatür çalışmalarımı sürdürdüğüm sırada karşılaştığım bilgiler geçmiş yaşantım ile bağdaşmış ve süreç içerisinde bazı cevaplar olarak karşıma çıkmıştı. Bağlanma stillerimin farkındalığına varmak ve bunu sanatsal anlamda ifade etmek araştırmamın alt problemlerinden birini oluşturuyordu. Bağlama stillerinin yetişkinlikteki davranış biçimlerine etkilerine dair literatür taraması yaparken Güneş (2016, s. 31)'in değindiği noktalar benim için çok önemliydi;

Bağlanamamış bireyler yaşları ilerledikleri zaman arabalarına tutkundurlar, paraların sever ve harcamaya korkarlar, evde bir eşya kırıldığında, bozulduğunda güvenli bağlanmış kişilere göre fazlaca üzülürler. Maddi varlıklardan kendilerine güven toplar, onlardan ayrı kaldıklarında ise kaygılanır ve mutsuz olurlar. Bundan dolayı da para biriktirmeyi çok sever harcamaktan kaçınırlar.

Bu cümleleri okumak aslında beni çok mutlu etmemişti. Bağlanma hakkında yazdığı kitabında diğer kuramcılardan daha çok gerçek hayat ile ilgili bilgi veriyordu. Edindiğim bu bilgiler keşfetmeye çalıştığım bağlanma sürecim ile alakalı sorularıma cevap olmuştu. Bahsi geçen ‘eşyalara bağlanma’ durumu tam anlamıyla beni yansıtan bir durumdu. Eski eşyaları atamama ve onlarla bağ kurup biriktirme de bu süreçte dahildi. İlk lise günlerimden bu yana hatırlamak istediğim şeyleri ‘anı kutuma’ koyar kendimce o anı ölümsüzleştirirdim. Eski evimin anahtarları, fotoğraflar, kitap ayrıçaları, sinema – tiyatro biletleri, anısı olan bir bileklik, bana eski günleri hatırlatan bir müzik çalar bile sakladığım objelerden biri olabilirdi. Literatürü taradıkça ‘anı kutum’ ve içerisinde biriktirdiğim objeler (Görsel 4.4) gözümün önünde canlanmaya başladı. Zihnimde ölümsüzleştirmek istediğim anılar için birer parça saklıyordum. Bu bazen tatilden kalma bir otel bilekliği, bazen ise okuduğum kitabın ismini içeren hediyeye bir çakmak olabiliyordu. Biriktirdiğim objeler ile kurduğum bağ ise gerçekten çok güçlüydü. En büyük korkularımın başında anı kutusu olarak nitelendirdiğim bu kutunun kaybolması geliyordu.

Alanyazın araştırmalarımda tez konusu kapsamındaki araştırma sorularımdan bazıları cevap bulmuştu. Bağlanma stilimi tam olarak keşfettiğime inanmasam da belirli düşünceler zihnimde şekillenmişti. Bağlanma sürecimin izlerini taşıyamam ile ilgili sorunun cevabı ise biriktirme davranışım ile birlikte ortaya çıkmıştı. Geçmişten gelen ve benim için değerli olan objeleri koruyarak saklamak (Görsel 4.5) sevdiğim bir alışkanlığımdı. Anılarımı tekrar gözden geçirmek ve katıldığım film festivallerinin biletlerime rastlamak bana kendimi güvende hissettiriyordu. Böylece geçmiş ile bağlantımı sakladığım objeler ile canlı tutuyordum. Duygusal bağlanma sürecimi sorgularken geçmişten yararlanmış ve araştırma içerisinde de sorduğum bazı soruların yanıtlarını bulmuştum.

Görsel 4.5. “14 senelik anılar – günlükler ve içindekiler ”

4.2. Tasarımsal Sorgulama süreci

Bağlanma farkındalığımı keşfettikten sonra her zaman aklımda bu kavram ile ilgili bir çıkmazım olduğunu, belki bir makine işleyişi gibi bozuk bir yan belki beni daha iyi bir ben yapan/ besleyen bir yan olduğunu biliyordum. Bağlanma ile ilgili havada kalan düşüncelerim bir çalışmaya (Şekil 4.) katıldıktan ve rizom hakkında ilk öğrenmelerimi edindikten sonra daha fazla şekillenmeye başladı.

Görsel 4.6. “Rizomatik Postmodern Öğretim Programı içerisinde Görsel Yapılar ve İletilere Dayalı Görsel Pedagoji”(2018)

Görsel Pedagoji Çalıştayları kapsamında “Rizomatik Postmodern Öğretim Programı içerisinde Görsel Yapılar ve İletilere Dayalı Görsel Pedagoji” çalışmayı Doç. Dr. Suzan Duygu Bedir Erişti yürütücülüğünde gerçekleştirmiş ve konuşmacı Prof. Dr. Paul Duncum davet edilmiştir. Çalıştay sürecinde ‘Gelibolu Savaşı’ tekrar anılarımızda canlandırılmış ve sorgulama ortamı oluşturulmuştur. Yapılan çalışmada amaç birbirinden üstte ya da altta olmayan ve yatay düzlemde ağaçvari bir yapı ile ilerleyen kavramlar ortaya atmak ve sorgulamalar oluşturmaktır (Görsel 4.6). “Kösem” kelimesinden yola çıkarak katılımcıların aklına gelen diğer kavramlar sorulmuş ve konudan uzaklaşsa da tahtaya yazılmıştır.

- Güç (power),
- Tarih (history),
- Statü (status),
- Hanedan (dynasty),
- Rekabet (rivalry),
- Hiyerarşi (hierarchy)

- Özgüven (self confidence)

kelimeleri 'Kösem' isminden yola çıkarak katılımcıların aktif katılımı ile türetilmiştir bulunan kelimeler Türkçe ve İngilizce olarak iki dilde de tahtaya yazılmıştır. Aktif katılım ile gerçekleşen bu çalışmanı sonucunda ise rizom yapısı hakkında bilgiler verilmiştir ve rizomun yapısı anlaşılmaya çalışılmıştır. Yaptığımız çalışma ise iç içe geçmiş kavramları görebilmemize imkan sağlamıştır. Başlangıçta yola çıktığımız kelimedenden çok farklı bir noktaya geldiğimizde bile anlamın değişerek devam ettiğini görmüş olduk. Çalıştay, rizom yapısını ve birbiri içerisinden doğan anlamlar bütünü keşfetmemde büyük bir rol oynadı. Bir yerden okumak ya da birinden dinlemek haricinde çalışmanı aktif katılımcısı olduğum için rizom- köksap felsefesini yaşayarak anlamış oldum.

Rizom hakkında ilk bilgileri bu çalıştayda edinmişim ve sanatsal anlamda sorgulamalar gerçekleştirirken sürecin nasıl yapılabileceğini düşünmeye başladım. Rizomun bir hiyerarşi olmadan yatay düzlemde ilerlediğini ve sorgulamalar bütünü olduğunu öğrendim. Araştırma sürecimde Prof. Dr. Akşit'in, *'Deleuze ve Guattari ağaçtan rizoma: toplumdaki öbekleşmeye'* (http-3) isimli konuşmasındaki bilgiler ile konu hakkında daha derinlemesine ve anlaşılır bilgilere sahip oldum. Akşit, rizom felsefesini 'ayrıkotu' benzetmesi ile açıklıyordu. Tek bir kökten yükselmenin aksine öbekleşerek çoğalan bir yapıdan bahsetmiştir. Çiçekler üzerinde gezen ve her çiçeğe konan arı örneği ile de 'yersiz - yurtsuzlaşma' kavramını arı örneği üzerinden anlatmaktadır. Deleuze ve Guattari'nin rizom felsefesinde arı önce serbest ve evsiz bir şekilde çiçeklerin üzerinde geziyor ve yersiz yurtsuzlaşıyor, daha sonra konduğu çiçek üzerinde bir işleve sahip oluyor ve arı ile çiçek ortak paydada kesişmiş oluyorlar. Bilginin yatay düzlemde çoğalması durumunun metaforlaştırılması olarak arı ile çiçek birbiriyle kesişen yanlara sahip oluyorlar ve arı o çiçeği tekrar terk edip başka bir çiçeğe konduğunda aynı süreç o çiçekle de devam etmiş oluyor. Burada bahsedilen bilginin birbiri içinden doğma, yani anlam üretme durumları ve bu durumdaki sonsuz döngüdür. Birbirinden ayrık gibi görünen şemaların kesişmeleri ve birlikte anlam yaratmaları durumunu açıklamıştır.

Rizom yapısını keşfetmem ile birlikte A/r/tografi yöntembilimini de tanımış ve araştırmaya başlamış oldum. A/r/tografi Deleuze ve Guattari'nin (1987) köksap ya da rizom adı verilen iç içe geçmiş sorgulamalar üzerine temellenmektedir. Yaşayan sorgulama rizomatik süreci beslemektedir çünkü araştırmanın içinde ve dışındaki

noktalar artık daha ulaşılabilir. Bu şekilde başlangıçta yola çıkılan noktadan tahmin edilemeyen bir noktaya gelinmiş olunur (Bedir Erişti, 2021, s. 35).

Görsel. 4.7. *Postmodern Öğretim Programına Dayalı Uygulamalı Örnekler Yolu ilke Görsel Pedagojik Bakış Açısını Değerlendirilmesi. (2018).*

Görsel Pedagoji Çalıştayının bir diğer oturumunda ise . ‘‘Postmodern Öğretim Programına Dayalı Uygulamalı Örnekler Yolu ilke Görsel Pedagojik Bakış Açısını Değerlendirilmesi.’’ile ilgili içerik işlenmekteydi. Geçmiş oturumda yaptığımız uygulamayı şimdi görseller elde ederek yapacaktık. Çalıştay sürecinde öğrencilerden gruplar oluşturuldu ve her bir gruba farklı kavramlar verildi. ‘Askerler’, ‘Sevgi’, ‘Diriliş’ gibi kelimeler dağıtıldı. Sonrasında her grup kendi kelimesini ve bulduğu alt anlamları ve kelimeleri açıkladı. Bulduğumuz alt kelimeler diğer grubun alt kelimeleri ile bağlantılı olabiliyordu. Daha sonra bu eşleştirmeleri keşfetmiş olduk. Grup üyelerinin aklına gelen kavramlar çalıştay sürecinde hemen yazıcıdan çıktı alınıp tahtaya yapıştırılarak görselleştirildi. Sonucunda ise farklı temalar altında benzer ya da aynı sonuçlara rastlandığı görüldü. Bu çalışma ile rizomun yapısının, farklı şemaların birleşimini kapsaması hakkında bir çıkarım yapmış olduk. (Görsel 4.5.).

Çalıştayda önceden pek aşina olmadığım kavramları ve sorgulama yöntemlerini öğrendim. Yüksek lisans çalışmalarım için daha önce düşünmediğim fikirler ortaya atmama ve oluşturmama yardım etti. Anasanat atölye dersi için farklı konu başlıklarının birleşip farklı anlamlar oluşturduğu bir ‘enstalasyon ‘yerleştirme’ çalışması geliştirdim.

Toluyağ (2020, s. 103) sanatın 20 yy. ve sonrasında ‘izlenen’ değil ‘deneyimlenen’ yapıya evrilmesinden bahsetmiştir. Sanatçıların malzemelerini günlük hayattan ve nesnelere seçmeye başlamasıyla birlikte bu değişimin algısal boyuttan kavramsal boyuta transfer olduğundan bahsetmektedir ve enstalasyonu deneyimlenen çalışmaların uygun mekanlarda sergilenmesi olarak açıklamıştır. Mekanlarda sergilenen çalışmalar ‘yerleştirme’ olarak adlandırılmıştır.

Görsel 4.8. Enstalasyon çalışması ‘Bellek’ (2019).

Yüksek lisans ana sanat atölye dersi kapsamında çalıştayda edindiğim bilgiler, rizom hakkındaki düşüncelerim ve bağlanma kavramının zihnimde şekillenmesi için bir zemin oluşturdu. Rizomun tahtadaki birbiri ile ilişkilendirilmiş yapısı çalışmamda bana

ilham vermiş oldu. “*Bellek*” ismini verdiğim çalışmada metafor kullanarak ağız açık zarfları insan zihni ile özdeşleştirdim. İçerisine de gün içerisinde karşılaştığımız bize normal gelebilecek görsellerin de bulunduğu (Para, Kravat giymiş iş adamları, sirk görüntüleri, adaleti simgeleyen bir terazi) fotoğraflar ekledim. Aslında fotoğraflar kişiden kişiye göre değişebilen bir şiddet kavramına dikkat çekiyordu. Sirkte bazı insanlar için eğlenceli olmakla birlikte birileri için hayvanların zorla tutulduğu kafesleri ifade edebileceğini düşündüm. Para bazı insanlar için mutluluk iken bazıları için hırs, kötülük, güç, zorbalık gibi anlamlar barındırabilirdi. Materyal olarak kullandığım ip zihnimde bağlanma ile karşılık bulmuştu. Fotoğraflar yardımıyla (yani kastettiğim anlamı ile farklı insanların bellekleri) rizomatik bağı göstermeyi hedeflemiştim. Aslında her zarf farklı bir kümeyi temsil diyordu ve en uzak iki küme arasında bile kesişen yanlar bulunabiliyordu. Ben kendi fikrim temelinde her kümenin kesişim noktasını ‘şiddet’ olarak belirlemiştim ama izleyen kişi zihninde farklı bilgiler de yaratabilirdi. Oluşturduğum enstalasyonda, çalıştayda öğrendiklerimin yansımaları ortaya çıkmıştı. Bu şekilde; aktarımda kağıdın, boyaların dışına çıkıp farklı bir şey denemiş ve metafor kavramını kullanmaya başlamış oldum.

Görsel 4.9. *Enstalasyon çalışması, “Bellek 2” (2019).*

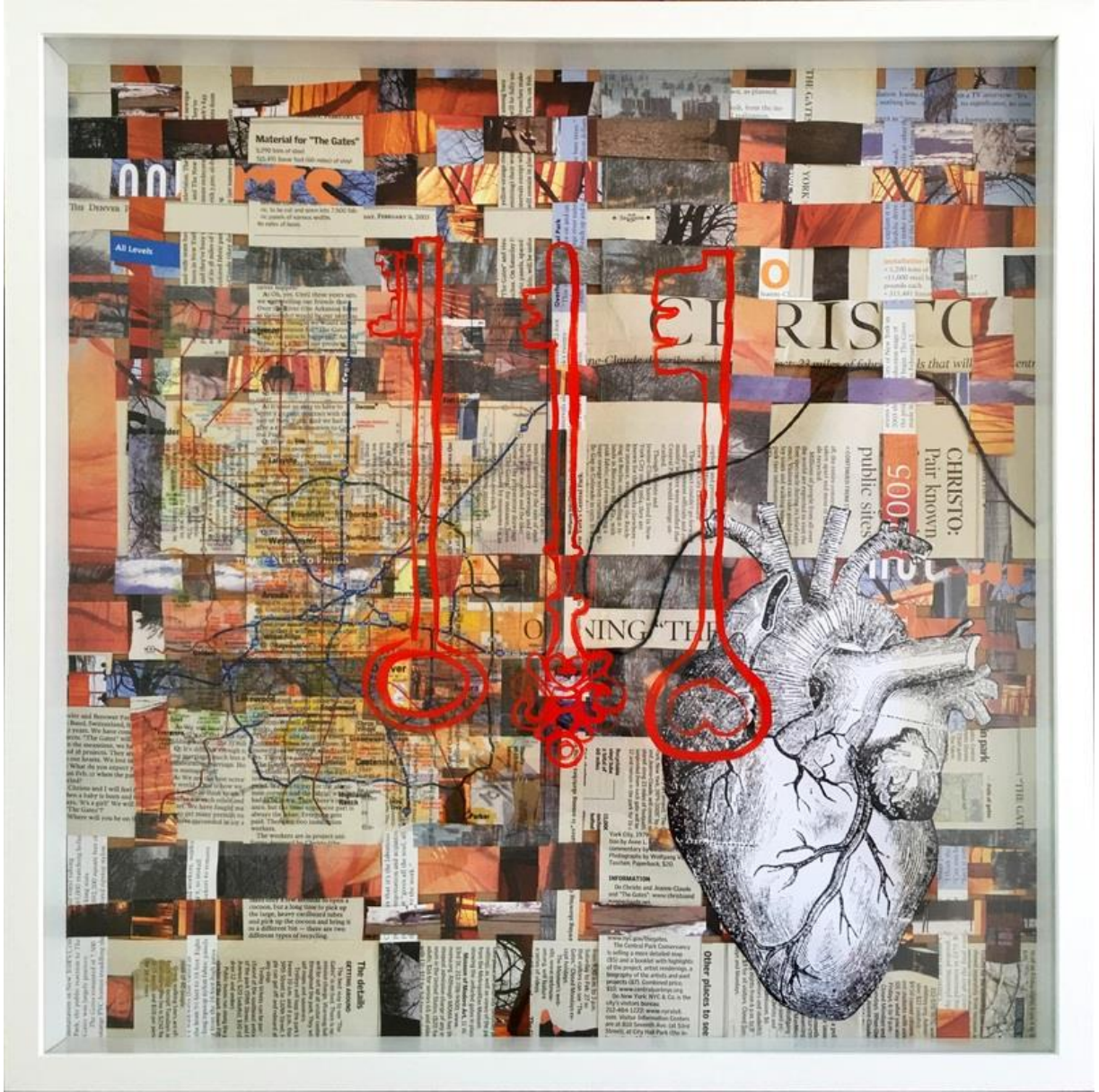
Tasarım sürecinde çoğu zaman dokusal tekniklerle kendimi iyi ifade edebildiğimi hissettim. Yüksek lisans ders döneminde aldığım 'Baskı' dersinden olan çalışmada 'Collograph' tekniği ile lekesel ve dokusal değerler yaratmaya çalıştım. Tarz olarak figüratif çalışmanın beni yansıtmaması dolayısıyla kendimi en rahat çizgisel ve lekesel değerler ile ifade ettiğimi düşünüyorum. Collograph, çeşitli malzemeleri kompozisyon haline getirerek kalıp çıkarmayı gerektiren bir baskı çeşididir. Enstalasyon çalışmasında olduğu gibi tasarımlarımda ip kullanmak benim için bir şeyleri birbirine bağlamak ve ilişkilendirmek anlamları taşıyor. Bu yüzden buradaki baskı çalışmamda da malzeme olarak ip kullandım. Öncelikli amacım farklı bir doku ve lekeler elde etmektir (Görsel 4.10).

Görsel 4.10. *Baskı- Collograph -2019*

Çalışmayı sevdiğim ve kendimi ifade ettiğim stiller arasında dokuları, objeleri ve materyelleri kullanmak bana en yakın olanlardan birisiydi. Bağlanma sürecimi keşfederken aslında objelerle, kağıtlarla yakından ilişkili olduğumu fark ettim ve bu bana çeşitli materyalleri birleştirme fikrini verdi. Bağlanma stillerimi araştırırken seçtiğim malzemeler geçmişimden olduğu zaman daha yaşayan bir sorgulama olacağını düşündüm ve tasarımlarımda bu yönde denemeler yapmaya karar verdim. Malzemelerin de kağıtların da işin içinde olduğu asamblaj ve kolaj tekniklerini birleştirmek sorgulama sürecimde beni en doğru yansıtan teknik olacaktı. Kolaj, malzeme olarak her türlü basılı ya da fotografik malzeme ile çeşitli yüzeylerde yeni bir kompozisyon oluşturacak düzende yapıştirılarak elde edilmektedir” (Süzen, 2017, s. 416). Bu sayede farklı malzemelerini birleştirerek kendi özgün tasarımımı yaratabilecektim.

A/r/tografi yöntembilimi içerisinde kolaj ve malzeme kullanımı hakkında araştırmalar gerçekleştirirken ‘An A/r/tist in wonderland exploring identity, creativity and digital portfolios as a/r/tographer’ ‘Harikalar diyarında bir a/r/tograf, olarak kimliği yaratıcılığı ve dijital portfolyoları keşfetmek’ isimli çalışmalar içerisindeki artograflar kendi deneyimleriyle ilgili ifadeler paylaşıp süreçlerini aktarmışlardır. (http-4) Kendi sanat deneyimlerini paylaştıkları ve dijital atölyeler otuşturdıkları çalışmalarını süreç içerisinde kendilerini alarak ve a/r/tografi kimliklerini ortaya çıkararak oluşturmuşlardır. Zarah Habibullah çalışmalarını gerçekleştirirken A/r/tografinin ‘yakınlık- bitişiklik’ rollerine vurgu yapıyor. Burada kağıtları katlayarak ve birbiri ile birleştirerek origami yarattığını ve benliğini simgelediğini anlatıyor. Sanat ve yazama pratiğinin iç içe geçme durumuna vurgu yapıyor ve ‘bitişiklik’rolü içerisinde sınırların yok olduğunu ve birbiri içinde kaybolduğunu gösteriyor. (Görsel 4.11). Artograf’ın sanatçı, öğretmen ve araştırmacı rollerinin birbirinden ayrılamaz olduğunu ve birbiri içerisinde kaybolduğunu belirten Habibullah bu kimlikleri artık birbirinden ayırmanın mümkün olmadığını ve benlikler arasındaki yakınlığı, yazma pratiğinin doldurduğunu ifade ediyor.

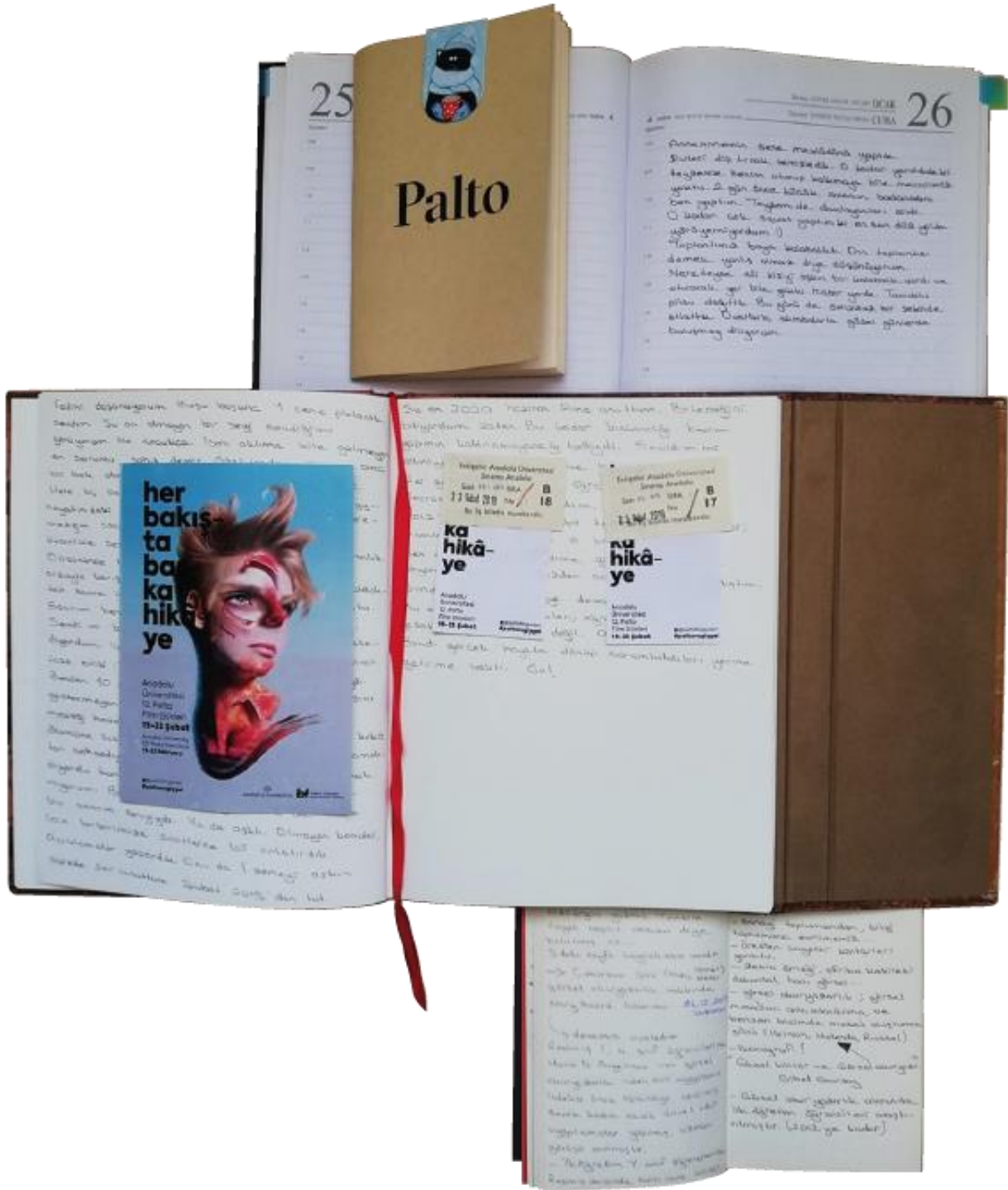
Görsel 4.11. *otoportre - 3 benlik* 2014-2016

A/r/tograf'ın kimliklerini birleştirme fikri Habibullah'ın ifadelerinden ve çalışmalarından benimkilere yasıyordu. Her yaşam yazma deneyimin öznel olması sebebiyle ben daha çok doku ve materyal kullanmak istiyordum. Süreç içerisinde kendi hikayeme kendimden parçalar koymak için bütün evimi ve bağlanma stillerim yüzünden biriktirdiğim her şeyi ortaya çıkarmıştım. Kolaj ve asamblaj tekniklerinden yararlanacaktım ve kendimi özgür hissettiğim şekilde aktarmak istiyordum. Kendimle özdeşleştirdiğim teknikler için Karakaya (2019, s. 23) şu ifadeleri kullanmıştı;

Kolaj ve asamblaj teknikleri; plastik sanatların hemen her alanında sanatçının kuraldışı tavrını yansıtırken kullandığı ifade araçlarındandır ve sanatçının avangart olanla kurduğu

ilk bağ olarak karşımıza çıkar. Hazır nesne kullanımı ve esere yapılan müdahale ve eklemeler biçim kaygılarından çok içeriğin kuvvetlendirilmesi adına yapılan eylemlerdir. Eserde kullanılan hazır nesne var olduğu biçimini taşısa da anlam dönüşümüne uğrar. Gündelik kullanım eşyasının, fonksiyonel ya da dekoratif bir objeden sanat nesnesine doğru evrildiği görülmektedir.

Biriktirdiklerimi ortaya çıkarırken en çok geçmişe dair yazılarım ve anekdotlarım elime geçmişti. Kalabalık bir aile içerisinde olmadığım için belki de sürekli yazan ve yazdıklarını biriktiren birisi oldum. Gnlklerimin bazı sayfalarından sürekli sinema biletleri buluyordum. Sonuç olarak bir şeyler biriktiriyordum ve karşıma çıktıkları zaman onları da tasarım sürecime dahi etmeye karar verdim. Bağlanma sürecimi sanatsal ifade diline aktarırken geçmişten gelen gnlklerimi ve yazılarımı kullandım. “Yazma, son dönemlerde düşünme ve bilmenin geliştirilmesiyle başarılan, anlaşılan ve şekillendirilen bir öğrenme yolu olarak algılanmaktadır” (Can ve Altuntaş, 2016, s. 54). Tez konusu kapsamında kendi öğrenmelerimi gerçekleştirdim ve bu yolda kendimden örnekler ile yola ıktım. Sanat pratiklerini yazma ile birleştirip kendi hikayemi biimlendirdim. Bu yolda yaşam yazma ve sorgulama sürecinde geçmiş yazılarımdan ve anılarımdan parçalara yer vermek daha gerçekçi bir iş yaptđđımı hissettirdi. A/r/tograf kimliklerini deneyimlerken en çok kendi kişiliğimi sorguladım ve geçmiş birikimlerim bana kaynaklık etti. (Görsel 4.12).

Görsel 4.12. Günlükler – Araştırmalar – Anılar 2011- 2022

Resimde ve sanatsal çalışmalarda dokular görmek sevdiğim bir tarzı. Boyalara dokular eklemek, kum vb. maddeler karıştırmak lisans dönemimde de keşfetmekten hoşlandığım bir sanat anlayışıydı. Renklere doku ekleme işi ise resim tarihinde kübistler tarafından başlatılmıştı. Günümüzde asamblaj gibi çeşitli ifade dillerine evrilmemizin geçmişinde kübizim yatmaktadır. Balık (2019, s. 22) bu geçiş sürecini şu şekilde aktarmaktadır;

Kübizm, 20. yüzyıl içinde doğmuş olup sanat içinde önemli bir ölçüde etkinlik kazanmıştır. Paul Cezanne'ın doğadaki her görünüşün geometrik bir biçimde ifade edilebileceği fikrinden faydalanmaktadır. Geleneksel form anlayışını tamamiyle terk eden kübistler, gördükleri nesnelere direk tasvirleri yerine onların değişik görüntülerinin birleşmesinden bir araya getirilmiş eserler oluşturmaktadır. Kübistler resme dokunurluk ve maddesellik kazandırmak için yağlı boya içine kum karıştırarak resmin yüzeyine doku kazandırmışlardır. Resme giren ilk resim dışı öğeler olan sayı, harf gibi öğeler ve bunların ardından 1912'den sonra kağıt, bez, düğme, kırık cam parçaları, ip gibi somut nesnelere resmin yüzeyine eklemiştir.

Asamblaj terimi ilk defa Jean Dubuffet tarafından 1953'te doğal ya da hazır malzemelerin parçalarından oluşturulan sanat eserlerini tanımlamak için kullanılmıştır. Bazı sanat eleştirmenleri bu terimin, iki boyutlu olan kolajdan ayrı olarak sadece üç boyutlu nesnelere için kullanılmasını gerektiğini belirtirler de konuda net bir anlam birliği bulunamamıştır. Genel anlamıyla asamblajın, fotomontajlardan iç mekân tasarımlarına kadar geniş bir alanda yer alan sanat eserlerini kapsadığı bilinmektedir (Balık, 2019, s. 17). Sorgulamam esnasında geçmişten gelen birikimlerimi bulmam sonucunda süreç içeriden en iyi ifade dili olarak asamblaj ve kolajı işe koşmayı uygun buldum. Bu sayede kendime ait parçaları da sanat ürünümün içerisinde sergileme imkanım olacaktı. (Görsel 4.13). Evimde kullanmak istemediğim tüm kumaş parçaları ve ıslandığı için atmak istemediğim kitap sayfalarını ortaya çıkarıp doku denemeleri yaptım. Bu kadar farklı kumaş malzeme içerisinde sürecimi yansıtmak kolay olmamıştı. Dokuların ve sayfaların yetersiz olduğunu gördüğüm için geçmişime ait fotoğraflara da yer vermek istedim. Fotoğraflar ile dokuları birleştirip yeni bir aktarım dili oluşturdum.

Görsel 4.13. Geçmişten gelen bir atölye 2022

Bağlanma kavramının tasarımsal sorgulama sürecinde rastladığım yazılar, günlüklerim ve biriktirdiğim objeler geçmişle alakalı canlanan birer anı gibiydi benim için. Bağ kurduğum ve biriktirdiğim objeler ile geçmişten bir anı tekrarlamak ve sanatsal ifade diline dönüştürme sürecine girmiştirm. Araştırmalarım sırasında ‘Art journal’ (Sanat günlüğü) olarak nitelendirilen çalışmalarla karşılaştım. (http-5) Hikayemi anlatma dolayısıyla çalışmalarım ‘Art journal’ izleri de taşıyacaktı. İzlediğim video bana sayfaları kolaj biçiminde üst üste tasarlama fikrini göstermişti. Eski sayfalarımı tasarım oluşturacak ve üzerine geçmişim ile ilgili bağlantılar kuracaktım.

Disiplinler arası ilişkiler bağlamında karşımıza en çok çıkan alanlardan biri sanattır. Sanatsal tarih sürecinde fotoğrafın bulunması ve kübizm etkileri ile hemen hemen her şey sanat malzemesi olarak kullanılmış, sanat süreci içerisine alınmış ve disiplinler arası yaklaşım çok fazla tercih edilmiştir. Disiplinler arası ilişkiler biçimsel ve düşünsel açıdan sanatçıya özgür bir alan tanımaktadır (Gökkaya, 2014). Çeşitli malzemeleri çalışmalarım katarak iki boyutlu bir tasarımdan çıkıp üç boyutlu ve

derinliği olan çalışmalar oluşturmayı amaçladım. Böylece tasarımlarımın fikirleri genel hatları itibariyle belirlenmiş oldu.

4.3. Bağlanmanın tasarımı ve metafor

Bağlanma sürecimi tasarladığım bu bölümde çalışmalarıma ve çalışmalarımın detaylı açıklamalarına yer verdim. A/r/tografi yöntembilimi ile oluşturulan bu süreçte tasarımlarımın çıkış noktaları, esinlendiğim çalışmalar ve ne oluşturmak istediğim hakkında detaylı bilgilere aktardım. Uzun süren bu oluşturma ve yaratım sürecinde maddeleri, yazıları, boyaları kullanarak kendi bağlanma stilime ait geçmişten gelen ‘an’lar oluşturmayı hedefledim.

İz ismini taşıyan tasarımımda (Görsel 4.14.) lise zamanımda çok fazla kullandığım ve kendimce sloganlaştırdığım bir cümleye yer vermek istedim; ‘*Dünya insanlara değil, insanlar dünyaya aittir*’. Geçmiş gnlklerimi karıştırdığım sırada eskiden veganlık deneyimi yaşadığım ve dünyayı insanların malı olarak görmediğim zamanları hatırlatmıştı o rozet bana. Hiç kaybetmeden yıllarca saklamıştım ve bu gün burada bunun hakkında bir tasarım oluşturmuştum. Aynı dönemlerde Eskişehir’e ilk geldiğim zamanlarda yaşadığım evin anahtarlarını da hala saklıyor oluşum bağlanma servenimdeki biriktirme takıntım ile bağdaşıyordu. Tasarımda kullandığım ipler ise diğer çalışmalarımda da olduğu gibi benim için ‘ilişkilendirme’ ve ‘bağ kurma’ anlamlarını taşımaktadır. Lekeseli değerler ve uyum oluşturmak farklı dokudaki bir kumaş ile siyah lekeler ekledim. Kullandığım bu siyah lekeler oluşturduğum tasarımların çoğunda yer verdiğim ve çalışmalarım arasında anlam btnlğu sağlama amacı da gütmektedir. Farklı dokular kullanmam ve kitap sayfalarının üzerini tl benzeri kumaş ile rtmem ise çalışmanın geçmişi yansıttığını desteklemek amacıyla dır.

Görsel 4.14. 'İz' Mukavva üzerine asamblaj, 25x35 2022

‘Aile’ ismini taşıyan tasarımımda (Görsel 4.15) şimdiki benliğimden geçmişe yaptığım yolculuğu konu ettim. Her genç kızın hayali olan ‘evlilik’ ve ‘gelinlik’ kavramlarının çocukluk zamanlarımızda bize aşılana, öğretilen ve bilincimize yerleşen kavramlar olduğunu aktarmak istedim. Fotoğrafta yıllar geçince pek de anlayamayacak olan iki kuzeni ‘gelin’ ve ‘damat’ rolleri giydirilip fotoğraflandığı bir çocukluk fotoğrafıma yer verdim. Fotoğrafi kumaşın üzerine dikmemdeki amacım ise geçmişteki olayların ve yaşantıların silinemeyeceğine yaptığım gönderme ile alakalıydı. A/r/tografi sürecimde araştırmacı rolü ile alan yazın çalışmaları yaparken çocukluk dönemindeki bağlanma stillerini de incelemiş ve aktarmıştım. Bu tasarımımda ise şimdiki zamandan geçmişe bir bakış olarak ‘Çocukluk kavramına tarih açısından bakış’ cümlesine yer verdim. Fotoğrafın yanına yapıştırdığım desenli perde imajı ise 90’lar çocukluğuna yaptığım bir göndermeydi. Aynı ev içerisinde büyüdüğüm kuzenim ile birlikte televizyon seyretme sırası geldiği zaman ikimiz de perdenin bulunduğu yerdeki koltuğu kapmaya çalışır ve kavga ederdik. Fotoğrafta görüldüğü gibi Aile kavramı aşlamaya çalışan ailemiz ise bizim kavgalarımıza son veremez aksine daha çok tetikleyici olurlardı. Tasarım dilini dengelemesi için ise siyah lekelere yer verdim. Böylelikle diğer çalışmalarım ile bu tasarımı arasında farklı noktalarda tekrarlanan bir ‘uyum’ oluşturmak istedim. Sanat, bir araştırma yolu olarak kabul edilir ve sanatçı-araştırmacının, kişisel deneyimler veya çevresel koşullar açısından formun bir değişiklik getirme potansiyelini sanatsal süreç yoluyla gerçekleştirir (Wang, Coemans, Siegesmund, Hannses, 2017, s. 17). Kendi deneyimlerimi ve anılarımı birleştirerek sanatsal bir ifade dili oluşturduğum bu çalışmada genel olarak çocukluğuma bakış ve bağlanma örüntülerimdeki sorunu anlama çabası içerisindeydim.

Görsel 4.15. 'Aile' Mukavva üzerine assemblaj, 25x35 2022

‘Akşam’ ismini taşıyan tasarımımda (Görsel 4.16) biriktirdiğim ve süreç içerisinde en çok karşıma çıkan materyal olan ‘biletler’ hakkında bir tasarım oluşturdum. Her zaman sinemaya fazla ilgisi olan birisi olarak sinema biletlerini ve benim için özel anlara sahip sinema biletlerini atmak benim için imkansızdır. Farklı tarzda filmleri keşfetmeyi seven birisi olduğum için özellikle Anadolu Üniversitesi bünyesinde gerçekleşen ‘Palto Film Festivallerini’ bütün dönem bekledik ve eksi derecedeki soğuk havaya rağmen gidip sinema deneyimini gerçekleştirirdik. Özellikle gidecek birilerini bulamadığım zamanlarda bile çok soğuk havalarda arkadaşlarımı ikna etme çabalarım bana klasik cümlemi hatırlatmıştı; ‘Bu akşam en güzel film var’ Her zaman ‘ama bu akşam başka’ , ‘bu akşam çok farklı’ gibi ifadeler kullanarak her zaman benimle gelecek birilerini buluyordum. Tasarımdaki ‘bu akşam’ kelimesi ise benim her sinema deneyimimde, arkadaşlarıma bahsettiğim o özel olma deneyimini yaşamam ile ilişkilidir. Siyah zeminin üzerinde kullandığım desenler ise yine geçmiş zamanların bir hatırlatıcısıdır benim için. Çocukluğumda televizyon kavgası yaparken oturduğumuz koltuğun desenlerine yer vermek istedim. Benimle bütünleşen geçmiş ve şimdiki zamandaki hislerimi aktaran bir tasarım oluşturmayı istedim.

“Günler gitgide kısalıyor,

Yağmurlar başlamak üzere.

Kapım ardına kadar açık bekledi seni.

Niye böyle geç kaldın?”

Dizeleri ise bana sinema zamanlarımdaki atmosferi çağrıştırıyordu. Soğuk havalar ve film gösterimleri sırasında yaşadığım duygu durumları ile bağdaşlıyordu. Çeşitli dokulardan parçalar kullanarak tasarımda bütünlük ve denge oluşturmayı hedefledim. Renk denemeleri yaptığım dokuların üzerine örttüğüm kumaşlar alt katmanlardaki resimselliği yansıtmak amacı ile yaptığım tasarımlardır. Genel olarak sinema günlerimi, geçmişte izlediğim televizyon zamanlarımı ve biriktirmekten vazgeçmediğim biletlerimi kullandığım bir tasarım oluşturdum. Palto film festivalinin kullandığı ‘Her bakışta başka hikaye’ sloganı ise benim de izleyicilere sunduğum bir açıklık oluşturuyordu. Tasarımı algılayan kişi kendi bakışını geliştirebilir ve benim aktarmak istediğimden bambaşka bir hikaye görebilirdi bu tasarımımda.

Görsel 4.16. 'Bu Akşam' Mukavva üzerine asamblaj, 25x35 2022

'Bebek' ismini taşıyan tasarımımda (Görsel 4.17.) kendi büyüme sürecimi aktardım. Çocukluğumda çoğu zaman sinirli bir çocuk olduğumu duyduğum için kırmızı rengi, hiçbir zaman anlamlandıramadığım sinirli çocukluğuma ithafen kullandım. Tasarımda yer verdiğim yaklaşık üç ya da dört yaşlarında görüldüğüm fotoğrafta sinirli görünmüyordum ama bunu duyduğum için kendi çocukluğum hakkında bu şekilde bir algı oluşturmuştum. Düşünsel sorgulama sürecinde görsellerine yer verdiğim çiçeğimin büyümeden önceki halini resmettim ve kendi çocukluğum ile aralarında bağlantı kurdum. Sakin olarak nitelendirdiğim çiçeğim çok hızlı büyüyordu ve ben onun için bir ruh hali tanımlaması yapsam 'sinirli' ya da 'kızgın' demeyecektim. Bana atfedilen ruh halini çevremdeki sinirli kişilerin yansıması olarak görsem de burada aile fertlerimin beni gördüğü şekilde aktardım. Kullandığım 'İzmir' kelimesi doğum yerimi temsil ettiği için ve İzmir ile bütünleştiğim için tasarımda yer verdiğim bir kelime olarak burada bulunuyor. 'bebek' kelimesi ise sakınarak ve özenle büyüttüğüm salon bitkim ile çocukluğum arasında bir payda oluşturmak için tasarıma eklediğim bir kelimedir.

Dokular ile tasarımda leke ve denge yaratmayı amaçlarken aynı zamanda o eski görüntüsünü de korumasını istedim. Siyah akrilik boya ile yer yer oluşturduğum dokuları farklı transparan kumaş parçaları ile kapattım ve altta da olsa görünmelerine izin verdim. Neden olduğu bilinmeyen sinirli bir çocuk ve neden olduğu bilinen sakin bir ev bitkisi arasında kendi metaforumu oluşturup bağlanma sürecimi keşfetmeye çalıştım.

Görsel 4.17. "Bebek" Mukavva üzerine asamblaj, 25x35, 2022

'Hasret' ismini taşıyan tasarımımda (Görsel 4.18) sevgisinin gerçekliğine en çok inandığım anneannem ile ilgili bir tasarım oluşturdum. A/r/tografi sürecimde bağlanma stillerimi incelerken ve güvensiz bağlanma örüntülerim olabileceğini keşfederken çoğu şeyin onun yokluğundan kaynaklandığı gerçeği ile yüzleştirdim. Kullandığım 'vefat' kelimesi görmek istemediğim ama orada duran bir gerçekliği yansıtması dolayısıyla fotoğrafın altına saklanmıştır. Tasarımın sağ üst köşesindeki kumaşlara atılan dikişler ise üzerini kapatmak istediğim kötü anıların göndermesidir. Anneannemin felç geçirdiği ve birçok kez gözlerimizin önünde atak geçirdiği görüntüler zihnimden sonsuza dek silmek istediğim ama asla silemeyeceğim görüntüler olarak tasarımımda yer buldu. Fotoğrafta güvenli ve anaç bir tavırla beni kucaklaması ise nefes aldığım sürece özlemimi, hasretini çekeceğim koşulsuz sevginin ifadesidir. Yan bir düzlemde yeşil kalem yazılmış yazı ise onun vefatı zamanında kendimi sorgulamam ve acımı kaleme dökmemin kötü hatırasıdır.

Sadece yazmak...

Geçmiş okuyorum...

Evetlerim hayır....

Kendimi farklı gördüm. Farkındalıklı, berrak zihinli...

Aynı zamanda deli! Tabi deliliğimi es geçemeyecek kadar seviyorum. Farklı olduğumu sandığım o zamanlar ne kadar da optimistmişim. Hayatı bize kutu kutu hediyeler sunan bir fabrika gibi görüyordum. Daha polyannaca evet. Şu an tanımlasam kendimi sadece realistim derim. 2016'da anneannemi kaybettim. Varlığının hep oralarda duracağını sandım galiba... Yazık bana. Çok çocukmuşum. Ölüm gerçeğiyle yüzleşince insan diğerlerinin pek önemli olmadığını anlıyor.

Tasarımımda bağlanma örüntülerimi neden güvensiz olarak keşfettiğime dair bulduğum sonuçları görselleştirdim. Yokluğunu hissettiğim ve asla dolduramayacağım bir insanın vefatı hakkında tasarladığım bu görsel en özet hali ile hüznü dolu hislerimin, yeşilin, ölümün, ve geri gelmeyecek anların benliğimdeki ifadesidir.

Görsel 4.18. "Hasret" Mukavva üzerine asamblaj, 25x35, 2022

5. SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu tezin yazıldığı enstitünün tez yazım kuralları gereği bölümün adı Sonuç, Tartışma ve Öneriler olarak belirtilmiştir. Fakat araştırmada kullanılan yöntem gereği sonuç ve öneriler bölümü, kimlikler olarak adlandırılmıştır. A/r/tografi yöntembilimi içerisinde araştırmaya ait sanatçı (artist) kimliği, araştırmacı (research) kimliği ve öğretmen/öğrenen (teacher) kimlikleri bulunmaktadır. Sonuçlar Bu başlıklar altında detaylandırılmıştır.

5.1. Kimlikler

Bu bölümde a/r/tografi kimliğinin içerisinde barındırdığı Sanatçı – Araştırmacı ve Öğretmen kimlikleri ile ilgili deneyimler ve oluşlar aktarılacaktır. Süreç içerisinde kişisel deneyim ve kazanımlar araştırmanın sonuç bölümünü oluşturmuştur. A/r/tografik araştırma sürecinde araştırmacı ve öğretmen olan bir sanatçının farklı kimliklerine dayalı bir süreci kurgulamak, sürece ilişkin farklı bakış açıları içerisinde farkındalıklar keşfetmek olanaklıdır ve A/r/tografiyi bu yönü ile eylem araştırmasından ayrılmaktadır. (Erişti, 2021, s.72).

5.1.1. Sanatçı (artist) kimliği

Süreç içerisinde anlattığım gibi sanatsal örüntülerim birbiri ardına devam etti. Yüksek lisans ders dönemi sırasında yaptığım çalışmalar ve diğerleri ile etkileşim içerisindeydi. Yaptığım çalışmalarda her zaman psikolojik bir yan görüp onu sorguladım. Kişisel düşüncem dünya üzerindeki her şeyin psikoloji ile direkt ilgili olduğu yönündedir ve herkes kişisel olarak bu konuya eğilmelidir. Geçmişle yakından ilişki kurduğum bir tasarım dili geliştirdiğim bu çalışmada, kişisel deneyimlerimi, acılarımı, eksikliklerimi, sevinçlerimi ve umutlarımı, kısacası her duygumu aktarmaya çalıştım.

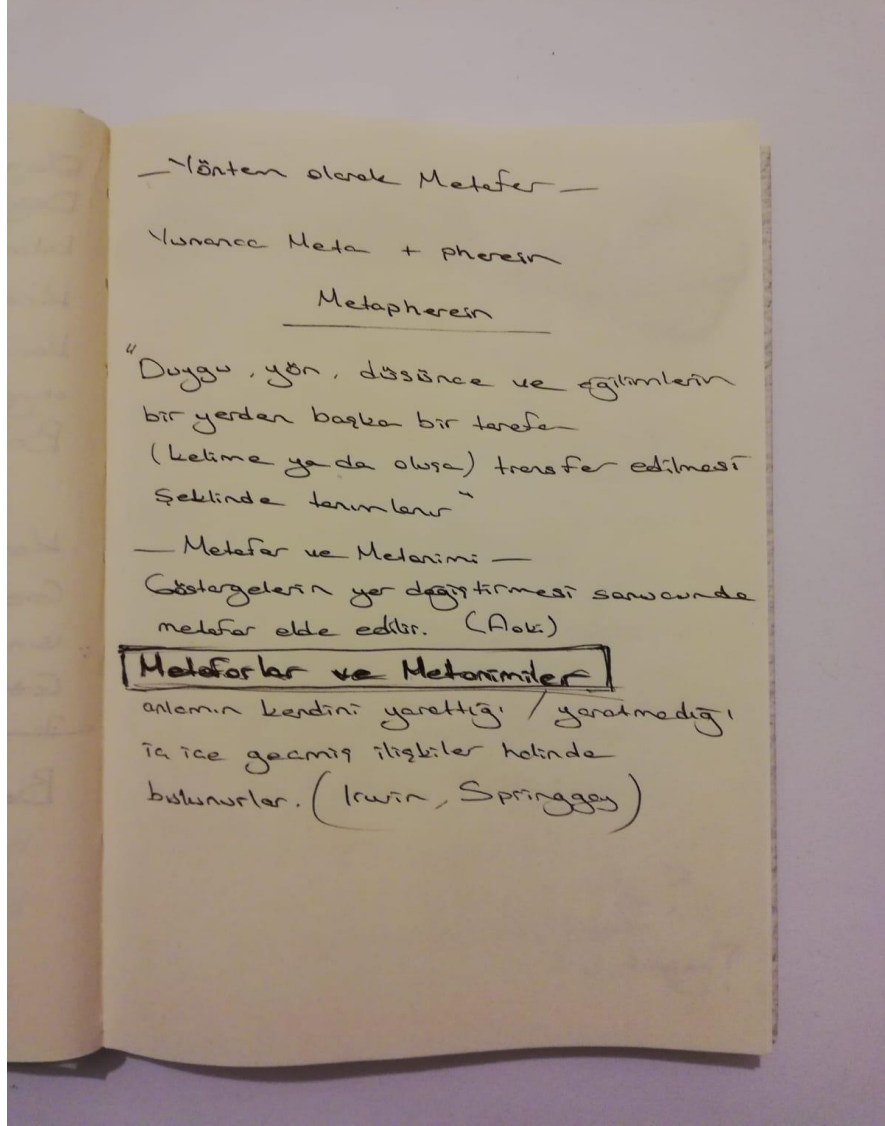
Tez sürecinde sanatçı oluş kısmımın çok aktif olduğunu düşünüyorum. Tasarımlarımı eskiden beri biriktirdiğim obje ve materyallerden seçerek hem duygularımı aktarmış hem de tasarım oluşturmuş oldum. Burada geçmişten bulduğum kağıtlar ve fotoğrafları hayal gücümü kullanarak birleştirdim ve üzerine çokça düşündüğüm bir süreç geçirdim. “Eleştirel sanat temelli araştırma, hayal gücünü kasıtlı olarak kullanır.” (Denzin and Lincoln, 2005, s. 971). Sanat temelli araştırma sürecimde hayal gücümü hislerimle ve biriktirdiğim objeler ile harmanladım. Tasarımsal anlamda

metafor ile iyice özdeşlik kurduğumu belirtebilirim. Anılardan yola çıkıp o objeleri ve dokuları kendimce anlamlı bütünlere çevirip çalışmanın ögesi ve dili haline getirdim. Süreç içerisinde duygusal bağlanma kavramını tam olarak sorguladığımı ve sanatçı yönümü çok fazla açığa çıkardığımı düşünüyorum. Barone ve Eisner (2012)'ın dediği gibi gerçekten görünenin arkasını gördüğüm ve sanatçı oluş anlamında kendimi bütün hissettiğim bir süreç geçirdim.

“Sanat genel olarak bize görmeyi, hissetmeyi ve gerçekten de bilmeyi öğretir. Sanatı aydınlatmamızda yardımcı olan araçlar, araştırma etkinliklerinde ve sanatın kendisinde ifade ve faydalılık bulabilir” (Barone ve Eisner, 2012, s.6)

5.1.2. Araştırmacı (researcher) kimliği

Araştırma süreci A/r/tografî yöntembilimi ile tez yazma sürecimde en çok edindiğim kimliklerden biri diyebilirim. Her ne kadar hiçbir kimlik birbirinden üsttün ya da alçak değilse de süreci tamamlarken bazı kimliklerimiz daha çok ön plana çıkabiliyor. Bilmediğim her kelimeyi not almak (Görsel 4.30) kalıcı öğrenmeler sağlamak ve kitaplar ile daha çok iç içe olmak sürecin en verimli tarafıydı.

Görsel 5.1. Araştırmacı günlüğü – bilgi edinme sürecim

Bağlanma kavramını sorgularken, araştırmacı kimliğim tamamen ön plandaydı ve kendi keşfimi yapmak çok güzel bir deneyimdi. A/r/tografik bilgilerin derinine inmek ve sürecim içerisinde bu bilgileri kullanmak hem pasif hem aktif araştırmacı rolünü göstermektedir. Aslında süreç devam ederken araştırmadığımız zamanlarda bile bu konuyu sorguluyor ve zihnimizden geçiriyoruz. Yaşayan sorgulama ile ilgili bir olgu olduğunu düşünüyorum. Tez bittiği zaman sorgulamalar bitmemekte ve süreç içerisinde sorgulamaya dair yeni bilgiler edinmekteydim. Bağlanma ile ilgili beni en çok sarsan karşılaştığım bilgi şöyledir;

“Bağlanmamış yetişkinler arabalarına tutkundurlar, paralarını çok severler, evde bir eşya kırıldığında, bozulduğunda fazlaca üzülürler. Maddi varlıklardan kendilerine güven toplar,

onlardan ayrı kaldıklarında ise kaygılanırlar. Bundan dolayı da para biriktirmeyi çok sever harcamaktan kaçınırlar ”(Güneş, 2016. s. 31)

Literatür taraması yaparken bebek ve çocuk bağlanmasına dair çok detaylı bilgi edinmişim. Fakat Güneş (2016), genel olarak bağlanmanın ileri yaşlardaki etkilerine ve kişilik özelliklerine yer veriyordu. Kendimle alakalı önceden hiç bilmediğim yönler öğrendim ve süreç içerisinde bu öğrendiklerimi içtenlikle ve açıklıkla paylaştım.

Öğrenme sürecim ve araştırma sürecim devam etmekte çünkü yaşayan sorgulama ve A/r/tografî bir soruna çözüm bulmaktan çok süreç odaklı ve yeni sorgulamalar gerektiren bir yöntem bilimidir. Öğrendiklerim arasında, sorgulamaya devam edeceğim ve hep araştırmacı kalacağım, gelecek ile ilgili beni düşündüren Güneş sözü şu şekildedir; “Erken dönemde annesiyle bağlanma problemi yaşamış çocuklar evlilik yıllarında ya eşinin duygularına erişmesine izin veremez ya da aşırı bağlanma, bağımlılık, kıskançlık gibi bağlanma karmaşası ile hayat arkadaşının yaşamını zora sokar.”(Güneş, 2016, s.27)

5.1.3. Öğretmen (teacher) kimliği

A/r/tografik süreçte öğretmen kimliği başlığı yöntem bilim bu şekilde kavramsallaştırıldığı için bu isimdedir. Asıl içerdiği anlam öğrenci ve öğretmen oluşturu. Bilgiyi öğrenen ve öğreten olarak da tanımlarda geçmektedir. Süreç içerisinde araştırmacı rolü ile birlikte öğrenen rolüm birbirini sürekli desteklemiştir. Literatür tararken karşılaştığım bilgiler kişisel sorgulamalarım içerisinde beni çok farklı bir noktaya götürmüş ve yeni soruların zihnimde canlanmasına olanak tanımıştır.

A/r/tografî yöntem bilimi bir grup ile birlikte ve katılımcılar ile sürdürüldüğünde öğretmen olan yan çok daha etkin kullanılacaktır. A/r/tografî araştırmaları pedagojik anlamda süreçten daha fazla beslenip öğretmen öğrenci kimliklerini aynı anda yaşamak için uygun bir zemindir. Eğitimcinin rolü de süreç içerisinde gelişmektedir. Günümüzdeki rol bilgi aktarımından değişimi teşvik eden bir iletişimci rolüne kaymıştır. Eğitimci aynı zamanda keşfediyor, öğreniyor, ayırt edebiliyor ve bu durumlar a/r/tografî ile birlikte her zamankinden daha fazla yapıyor. (Valdovinos Rodriguez, 2017, s. 3)

A/r/tografî eğitimcinin tüm eğitim deneyimi hakkındaki sürecine rehberlik eden bir yaklaşımdır eğitimci ne şekilde öğreniyor, nasıl büyüyor ve kendi öğrenim pratiği ne düzeyde gidiyor (Valdovinos Rodriguez, 2017, s. 4).

Kişisel sorgulamamı gerçekleştirdiğim bu süreçte öğrenci ve öğretmen kimliklerimi kendi içimde deneyimleme fırsatı buldum. Grup ve çalışma alan arkadaşlarım olmaması dolayısı ile kendi öğrenmelerimi gerçekleştirdim. Geçmiş ile yaptığım yolculuk esnasında ve bağlanma kavramı hakkında alan yazın araştırması yaptığım dönemde öğrenme yönüm çokça desteklenmiş, bu yeni öğrenmeler beni süreçteki sanatçı rolü için daha aktif ve bilgili hale getirmiştir.

5.2. Öneriler

Sanat eğitimi alanında genellikle sanatsal tasarım uygulamaları yapılmaktadır ve ortaya çıkan sonuç/ ürünler okura sunulmaktadır, fakat tasarımların oluşum süreci ile ilgili çalışmalar pek yaygın değildir. Bireyin kişisel sorgulamasını başka kişilerin de örnek alması ve onlarda da yeni sorgulamalar açığa çıkartma ihtimali göz önünde bulundurulduğunda bu tür çalışmalar yaygınlaşması önerilmektedir. Bireyin kişisel sürecini paylaşması sanat alanındaki öğrenciler için bir öğrenme ortamı yaratacaktır ve kendi süreçlerini başka öğrenciler/ sanatçılar ile kıyaslayabileceklerdir.

Bu çalışmada bağlanma kavramı derinlemesine araştırılmış ve yaşanmışlıklar üzerindeki etkisi sorgulanmıştır. Kullanılan A/r/tografi yöntemi, süreci tez konusuna uygun olarak yapılandırmaya olanak sağlamıştır. Sosyal bilimlerde kullanılan nicel ve nitel araştırmalar sanat araştırmalarında tam karşılık bulamamaktadır. Sanatın çeşitli ifade biçimleri göz önüne alındığında araştırma yönteminin sınırlı oluşu sanatın gelişmesi ve anlaşılması yönünde bir engel olabilmektedir. Geleneksel bilimsel araştırma ilke ve yöntemleri sanat alanındaki kendine has yapıyı yok edip, sanatın kendi dilinin dışlanmasına sebep olabilmektedir. (Coşkun, 2017). Bu nedenle A/r/tografi yöntemi sanat öğrencilerine tanıtacak uygulamalara yer verilebilir. Üniversitelerde ders olarak yöntemin tanınırlığı ve sunduğu avantajlar öğrenciler ile paylaşılabilir. Bu sayede kişisel ‘yaşayan’ sorgulamaların süreçleri izleyiciler ile paylaşılıp, empati duygusu geliştiren çalışmalar ile alanda yazılan tez çalışmaları çeşitlendirilebilir.

Sanat temelli araştırmaların yaygınlaşabilmesi ve daha kolay ulaşılabilmesini sağlamak için daha fazla Türkçe kaynağın olması gerekliliği araştırma içerisinde keşfedilmiştir. Bunu sağlayabilmek adına hem bu yöntemlerle yapılan araştırmaların artması hem de var olan yabancı kaynakların çevirilerinin yapılması gerekliliği sonucuna ulaşılmıştır. Yöntemin daha tanınır olmasının Türkiye’deki sanat temelli

araştırmalara çeşitlilik getireceği ve bu sayede öğretici, yeni bir alan ortaya çıkacağı sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Ainsworth, M. D. S. (1989). Attachments beyond infancy. *American Psychologist*, 44, 709-716.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Vaters, E., and Wall, S. N. (1978). *Patterns of attachment: A Psychological Study of the Strange Situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Bademci, Ö. (2010). Anne – bebek/ çocuk bağlanma ve beslenme ilişkisi. T. Solmuş (Ed.), *Bağlanma evlilik ve aile psikolojisi içinde* (s. 55- 64). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bahadır, Ş. (2006). *Romantik ilişkilerde bağlanma stilleri, çatışma çözme stratejileri ve olumsuz duygudurumunu düzenleme arasındaki ilişki*. Yayımlanmış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balık, M. (2019). *Tekstil yüzey üretiminde sanatsal yaklaşımlar: Kolaj ve asamblaj*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Haliç Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Barney, D. T. (2009). *A stüdyon of dress through artistic inquiry: provoking understandings of artist, researcher and teacher identities*. Doctoral Dissertation. Vancouver: University of British Columbia, The Faculty of Graduate Studies.
- Barone, T. and Eisner, E. (2006). Art based educational research. J. L. Given, G. Camilli and S. B. Elmore (Eds.). In: *Handbook of complementary methods in educational research* inside (95-106).
- Barone, T. and Eisner, E. W. (2012). *Arts based research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Bedir Erişti, S. D. (2021). Ünite 1: A/r/tografik araştırma nedir?. S. D. Bedir Erişti ve R. L. Irwin (Editörler), *A/r/tografî uygulama tabanlı araştırma yöntemi* (1. baskı) içinde (s. 6 - 43). Ankara: Pegem Akademi.

- Bedir Erişti, S. D. (2015). Art-based educational research to generate a practice based approach. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 5(3), 383-401.
Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ajesi/issue/1534/18808>
- Bele, T. (2012). Altın defter ya da yirminci yüzyılda kadının benliğini sorgulama evreleri. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 0 (3), 25-35.
Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iukad/issue/731/7897>
- Boydaş, O. (2018). *Resim sanatında ezoterik göstergeler ve bağlamlar üzerine bir inceleme*. Sanatta Yeterlilik Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Boucher, C. and Holian, R (Eds). (2001). Emerging forms of representing qualitative data. Melbourne: RMIT Press. s.156'dan aktaran Bedir Erişti, S. D. (2016). *Görsel araştırma yöntemleri: teori, uygulama ve örnek*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol:1 Attachment* . Great Britain New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol. 2. Seperation: Anxiety and anger*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss: Vol. 2. Sadness and depression*. New York: Basic Books.
- Bowlby J. (1998). *Attachment And Loss Vol. 3: Loss - Sadness And Depression*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (2013). *Bağlanma*. (2. Baskı). (Çev: T. V. Soylu). İstanbul: Pinhan yayıncılık.
- Can, R ve Altuntaş, B. (2016). . Yansıtıcı günlük yazma uygulamasına ilişkin öğrenci görüşleri / Students Views Regarding of Reflective Journal Writing . *Ana Dili Eğitimi Dergisi* , 4 (1) , 53-63.

Erişim: <http://www.anadiliegitimi.com/tr/pub/issue/24587/260292>

Cooper, M. L., Shaver, P. R. And Collins, N. L. (1998). Attachment styles, emotion regulation and adjustment in adoloescence. *Journal of Personality and social Psychology*, (74), 1380-1397.

Coşkun, N. (2016). Postmodern sanat eğitimi anlayışına dayalı öznel tarih projesine ilişkin öğrenci görüşleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi- The Journal of International Social Research*, 44(9), 873-895.

Erişim: <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/students-views-related-to-selfhistory-project-based-on-a-postmodernapproach-in-visual-arts-education.pdf>

Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve davranışı psikolojinin temel kavramları* (2. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çubuk, Ç. Y. (2011). *Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerde benlik saygısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Doksat, N. G. ve Ciftci, A. D. (2016). Bağlama ve yaşamdaki izdüşümleri. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 25(4), 489-501.

Draaisma, D. (2014). *Bellek metaforları – zihinle ilgili fikirlerin tarihi*. (Çev: G. Koca). İstanbul: Metis Yayınları.

Eroğlu, Ö. (2006). *Resim sanatı sözlüğü*. (2. baskı). İstanbul: Nelli Sanatevi.

Golparian, S. (2012). *Displaced displacement: An a/r/tographic performance of experiences of being unhomed. Doctoral Dissertation*. Canada: British Coloumbia Universty.

Gökçe, S. (2017). Çocukluk. G. Özer. (Ed.), *İnsan halleri* (4. baskı) içinde (s. 13-62). İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık.

Gökkaya, E. K. (2014). Disiplinler arası sanatsal ifade: ressam- seramikçiler, seramikçiler- ressamlar. *Sanat dergisi*, 0(24), 25-40.

- Güler, A. (2015). A new practice based research method in art education: a/r/tography, the criticism of the paintings made for gershwin's rhapsody in blue. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 6(2), 48-73.
- Güler, E. (2021). A/r/tographic inquiry for the transformation of pre-service art teachers concept of social justice. *International Journal of Contemporary Educational Research*, 8(1), 27-53.
Erişim:<https://avesis.ebyu.edu.tr/yayin/543019bc-1c66-4bcc-b88c-37017ffa3b85/a-r-tographic-inquiry-for-the-transformation-of-pre-service-art-teachers-concept-of-social-justice>
- Gümüštepe, H. (2019). *Çocukların bağlanma kaygısı ile bağlanma kaçınmasının okula bağlama ve akran ilişkilerine etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Okan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Güneş, A. (2016). *Güvenli bağlanma*. (11. baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Güneş, N. (2018). *Sanat eğitimcisi yetiştirmede alternatif bir yöntem: Resim atölye dersinde a/r/tografi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Güner, Ş. İ., Güner, S. ve Şahan M. H. (2010). Çocuklarda sosyal ve medikal bir problem; İstismar. *Van Tıp Dergisi*, 17(3), 108-113.
Erişim: https://www.journalagent.com/vtd/pdfs/VTD_17_3_108_113.pdf
- Gürtuna, S. (2003). *Çocuk ve sanat eğitimi "çocuğum sanatla tanışıyor"*. (1. baskı). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Hamarta, E. (2004). *Üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerindeki bazı değişkenlerin (benlik saygısı, depresyon ve saplantılı düşünme) bağlanma stilleri açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hamzaçebi, N. (2016). *Bağlanma stillerinin yas sürecine etkileri*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Hazan, C. and Shaver, P. R. (1998). Bağlanma- Yakın ilişkilerle ilgili araştırmalar için bir çerçeve. (Çev: Ali Öztürk), *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 31(1), 0-0.
- Hazan, C. and Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 52(3), 511-524.
- Hendrick, S. S. (2016). *Yakın ilişkiler psikolojisi. Understanding close relationships* (1. baskıdan çeviri). (Çev: A. Dönmez ve A. Büyükşahin Sunal). Ankara: Nobel Akademik yayıncılık.
- Finley, S. (2008). Art-Based Research. J. G. Knowles and A. L. Cole (Eds.). *Handbook of the Arts in Qualitative Research: Perspectives, methodologies, examples, and issues* inside (s. 71-81). London: Sage Publications.
- Hoffman, H. S., and Depaulo, P. (1977). Behavioral control by an imprinting stimulus. *American Scientist*, 65, 58-66.'den aktaran: Morris, C. G. (2002). Yaşam boyu gelişim. A. D. Batıgün, E. Korkmaz ve A. Kaya. (Editörler), *Psikolojiyi Anlamak* içinde (s. 341-405). (Çev: M. Sayıl). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Hortaçsu, N. (1997). *İnsan ilişkileri*. (2.baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Irwin, R. L., Beer, R., Springgay, S., Grauer, K., Xiong, G., Bickel, B. (2006). Rhizomatic relations of a/r/tography. *Studies in Art Education*, 48 (1), 70-88.
Erişim: https://opensiuc.lib.siu.edu/ad_pubs/4/
- Irwin, R. L., Barney, D. T. and Golparian, S. (2016). Görseli yaratma. S. D. Bedir Erişti (Ed.), *Görsel araştırma yöntemleri; teori, uygulama ve örnek* (1. baskı) içinde (s. 191-221). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Irwin, R. L., Pardinias, J. A., Barney, D. T., Hua Chen. C. J., Dias, B., Golparian, S. and MacDonald, A. (2017). Chapter 28: A/r/tography around the World: An ever evolving methodology and practice. G. Braton and M. Baguley (Editors). *The Palgrave Handbook of Global Arts Education* (1st edition.) inside. (475- 496). Canada: Palgrave Handbooks.

Erişim:https://www.researchgate.net/publication/313794887_Artography_Around_the_World_An_Ever_Evolving_Methodology_and_Practice

Irwin, R. L. and Springgay, S. (2008). A/R/Tography as practice-based research. In S. Springgay, R. L. Irwin, C. Leggo and P. Gouzouasis (Eds.) *Being with A/R/Tography* (pp. xix- xxxiii). Rotterdam: Sense Publishers.

Irwin, R. L. and Springgay, S. (2021). Ünite 4: Uygulama tabanlı bir araştırma yöntemi olarak a/r/tografi. S. D. Bedir Erişti ve R. L. Irwin (Editörler), (Çev: S. Odabaşı). *A/r/tografi uygulama tabanlı araştırma yöntemi* içinde (s. 78-96). Ankara: Pegem Akademi.

Irwin, R. L. (2013). Becoming a/r/tography. *Studies in Art Education*. 54(3), 198-215.

Karakaya, B. (2019). Porselen bibloda kolaj ve asamblaj. *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat Dergisi*, 4 (9) , 23-37

Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijiaa/issue/57932/831976>

Karakurt, G. (2010). Bağlanma ve romantik kıskançlık. T. Solmuş (Ed.), *Bağlanma evlilik ve aile psikolojisi* içinde (s. 274 - 283). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Kaya Örk, E. (2021). Bağlanma kuramı çerçevesinde aldatma ve boşanma. *IBAD sosyal bilimler dergisi*, (10), 248-263.

Kaya, F. Ş. ve Karahasanoğlu, G. (2019). Üniversite öğrencilerinde aşka ilişkin tutumlar, kişilik özellikleri ile bağlama stilleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Marmara üniversitesi kadın ve toplumsal cinayet araştırmaları dergisi*, 3 (1), 51-62.

Keser, N. ve Narin, H. (2017). Sanat temelli bir soruşturma yöntemi: A/r/tografi. *Humanitas - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 193-203.

Keskin, G. ve Çam, O. (2007). Bağlanma süreci: ruh sağlığı açısından literatürün gözden geçirilmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 23(2), 145-158.

- Kılıç, İ. B. Ve Altıntaş, O. (2016). Çağdaş sanatta metaforik düşünce. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 5(20), 185-202.
Erişim: <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1450796180.pdf>
- Koçhan, K. (2021). *Psikolojik sağlamlık psiko-eğitim programının sekizinci sınıf öğrencilerinin, psikolojik sağlamlık okul tükenmişliği ve okula bağlanma düzeylerine etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kubar, M. (2017). *Lise örnekleminde bağlanma stili ve benlik saygısının duygusal yeme ile ilişkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lorenz, K. (1935). Der Kumpan in der Umwelt des vogels. *Journal of Ornithology*, 83, 137-213, 289-413.'den aktaran: Morris, C. G. (2002). Yaşam boyu gelişim. A. D. Batıgün, E. Korkmaz ve A. Kaya. (Editörler), *Psikolojiyi Anlamak* içinde (s. 341-405). (Çev: M. Sayıl). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Macaroğlu Akgül, E. (2021). Yeni paradigmanın sanat temelli eğitim araştırmaları. *Journal Of Sustainable Education Studies*, 2 (2), 19-25.
Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/seader/issue/67274/1049589>
- Main, M. and Solomon, J. (1990). Procedures for identifying infants as disorganized/disoriented during the Ainsworth Strange Situation. M. T. Greenberg, D. Cicchetti ve E. M. Cummings (Eds.), *Attachment in the Preschool Years* içinde (s. 121–160). Chicago: University of Chicago Press.
- Mavioğlu, G. (2019). Yayımlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- McNiff, S. (2008). Art-based research. J. G. Knowles and A. L. Cole (Eds.). *Handbook of the Arts in Qualitative Research: Perspectives, methodologies, examples, and issues* inside (s. 29-40). London: Sage Publications.

- Morgan, C. T. (2009). Davranışın Gelişimi. S. Karakaş ve R. Eski (Editörler), *Psikolojiye giriş* içinde (s. 43-64). (Çev: R. Bayraktar). Konya: Eğitim Akademi Yayınları.
- Morris, C. G. (2002). Yaşam boyu gelişim. A.D Batıgün, E. Korkmaz ve A. Kaya. (Editörler), *Psikolojiyi anlamak* içinde (s. 341-405). (Çev: M. Sayıl). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Muris, P. and Maas, A. (2004). Strengths and difficulties as correlates of attachment style in institutionalized and non-institutionalized children with below-average intellectual abilities. *Child Psychiatry and human development*. 34(4), 317-328.
- Nacar, E. H. ve Gökkaya, F. (2019). Bağlanma ve maternal bağlanma konusunda bir derleme. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 1(1), 49-55.
- Özer, G., Toprağın, S. S., Sevinç, D., Çakmakçı S., Şirin, E. A. (2017). Kişilik. G. Özer (Ed.), *İnsan halleri* (4. baskı) içinde (s. 127-190). İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık.
- Özcan, M. (2019). *Tez yazım sürecindeki erteleme kavramı: a/r/tografik bir sorgulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özsoy, E.V. (2015). *Bağlanma anksiyete ve bilgi işleme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özyurt, C. (2021). *Evcil hayvan besleyen yetişkin bireylerin çocukluk çağı ruhsal travmaları ile evcil hayvanlara bağlanma düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Solmuş, T. (2010). Anne - babaya, çocuğa, eşe, işe, insana, politikaya ve tanrıya bağlanma. T. Solmuş (Ed.), *Bağlanma evlilik ve aile psikolojisi* içinde (s. 13-16). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Solmuş, T. (2008). *Bağlanma ve aşkın iki yüzü*. (1. baskı). İstanbul: Epilson Yayınevi.

- Soysal, A. Ş. ve İşeri, E. (2010). Bebeklerde bağlanmanın gelişimi ve belirlenmesi / değerlendirilmesi. T. Solmuş (Ed.), *Bağlanma evlilik ve aile psikolojisi* içinde (s. 26- 34). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Springgay, S., Irwin, R. L., and Wilson Kind, S. (2005). A/r/tography as living inquiry through art and text. *Qualitative Inquiry*, 11(6), 897-912.
- Süzen, H. N. (2017). Temel tasarım eğitimi ve 20. yüzyıl sanat akımları çerçevesinde “kolaj tekniği” örnekleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 409-424.
Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usaksosbil/issue/33658/373874>
- Şahan, K. (2017). Metafor ne değildir? *Kesit Akademi Dergisi*, (8), 166- 176.
Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kesitakademi/issue/59838/864696>
- Tanyel Başar, Ç. , Işır, Ö. ve İnce, M. (2019). Benlik algısının sanatsal ifadeye etkisi üzerine A/r/tografik bir araştırma. *Journal of Arts*, 2 (4) , 209-222.
Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jarts/issue/50188/646117>
- Topolovčan, T. (2016). Art-based research of constructivist teaching. *Croatian Journal of Education*, 18(4). 1141-1172.
Erişim:https://www.researchgate.net/publication/312146859_Art-Based_Research_of_Constructivist_Teaching
- Toluyağ, D. (2020). Sanat pratiğinde enstalasyon, mekan, nesne ve sanatçı örnekleri. *Akademik sanat dergisi*, 5 (11), 101-114.
- Uluyol, F. M. (2014). *Bağlanma örüntüleri, eşe yönelik kişilerarası şemalar ve evlilik sorunlarıyla başa çıkabilme düzeyleri arasındaki ilişkiler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Valdovinos Rodriguez, S. E. (2017). Asian experience: cross- cultural application of a/r/tography. *1st A/r/tography Asian Symposium* 'da sunulan bildiri. Hangzhou: Hangzhou Normal University.

Erişim: https://www.researchgate.net/publication/330811950_Artography_for_Sustainable_Design_Education_Artography_for_Sustainable_Design_Education_Presented_in_the_1st_Artography_Asian_Symposium_Asian_Experience_Cross-cultural_Application_of_Artography

Yavuzer, H. (1991). *Çocuk psikolojisi*. (6. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ziv, Y., Oppenheim, D. ve Sagi-Scwartz, A. (2004). Social information processing in middle childhood: Relations to infant-mother attachment. *Attachment & Human Development*, 6(3), 327-348.'den aktaran Kılıç, T. ve Kümbetlioğlu, M. (2016). Bağlanma stillerinin iletişim becerisine etkisini araştırma. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü dergisi*, (25)3, 381-396. s.383.

Wang, Q., Coemans, S., Siegesmund, R. and Hannes, K. (2017). Art-Based methods in socially engaged research practice: a classification framework. *Art-Research International: A Transdisciplinary Journal*, 2 (2), 5-39.

Erişim: <https://journals.library.ualberta.ca/ari/index.php/ari/article/view/27370>

Watson, A. (2019). Methods braiding: a technique for arts-based and mixed-methods research. *Sociological Research Online*, 25 (1), 1-18.

Erişim: https://www.researchgate.net/publication/333487965_Methods_Braiding_A_Technique_for_Arts-Based_and_Mixed-Methods_Research

Wiebe, S. (2016). Artography and teacher education in the 21st century. *McGill Journal of Education*, 51(3), 1163-1178.

http-1: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Anekdot>

(Erişim tarihi: 02.04.2022)

http-2: <https://www.beyazperde.com/filmler/film-262933/>

(Erişim tarihi: 16.09.2021)

http-3 : <https://www.youtube.com/watch?v=iSDFnLy4DqU&t=21s>

(Erişim tarihi: 15.01.2022)

http-4 : <http://www.artographicexplorations.com/contiguity.html>

(Erişim tarihi: .10.03.2022)

http-5: <https://www.youtube.com/watch?v=x7n9UYxzc1g>

(Erişim tarihi: 11.03. 2022)